

AB Uyum Göstergeleri Açısından Yerel Çevre Politikaları

Murat Lehimler

Rapor Künyesi

Rapor Başlığı:

AB Uyum Göstergeleri Açısından Yerel Çevre Politikaları
(*Local Environmental Policies in Terms of EU Compliance Indicators*)

Yayın Serisi:

KEHİM Bülteni – Haziran 2025
(*Urban Rights Monitoring Center Bulletin – June 2025*)

Hazırlayan Kurum:

SÜRKAD – Sürdürülebilir Kalkınma ve Kent Araştırmaları Derneği
(*Association for Sustainable Development and Urban Research*)

Editör:

Hüseyin Murat Lehimler

Katkı Sunanlar:

SÜRKAD Araştırma Ekibi
(Politika Göstergeleri Uzmanları, Yerel Yönetim Danışmanları, Çevre Politikaları Çalışma Grubu)

Yayın Tarihi:

Haziran 2025

Yayın Yeri:

İstanbul

Dil:

Türkçe (İngilizce özetle birlikte)

Tasarım ve Uygulama:

SÜRKAD Görsel ve Yayın Ekibi
(Tasarım koordinasyonu: URMK – KEHİM)

İletişim:

www.surkad.org.tr

✉ info@surkad.org.tr | surkadiletisim@gmail.com

Telif Hakkı ve Kullanım:

Bu yayın, kaynak gösterilmek kaydıyla kâr amacı gütmeyen eğitim, politika geliştirme ve araştırma çalışmaları kapsamında kullanılabilir. Tüm hakları saklıdır.

ISBN:

Başvuru aşamasında

AB Uyum Göstergeleri Açısından Yerel Çevre Politikaları

AB Uyum Göstergeleri Açısından Yerel Çevre Politikaları

AB Uyum Göstergeleri Açısından Yerel Çevre Politikaları

URMC / KEHİM

Kentli Hakları İzleme Merkezi
Urban Rights Monitoring Center

Önsöz

Küresel çevre krizlerinin derinleştiği, iklim değişikliğinin yerel yaşam alanlarını doğrudan etkilediği bir dönemde, çevre politikalarının yalnızca merkezi hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin de öncelikli sorumluluk alanı hâline geldiği açıktır. Avrupa Birliği, bu dönüşümü çok düzeyli yönetim ilkesi çerçevesinde kurgularken, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini yalnızca hukuki değil, aynı zamanda kurumsal, yönetsel ve katılımcı yapıların güçlendirilmesiyle ilişkilendirmektedir. Türkiye açısından bu yaklaşım, yerel çevre politikalarının yeniden değerlendirilmesini ve ölçülebilir göstergeler temelinde analiz edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma ve Kent Araştırmaları Derneği (SÜRKAD) olarak, çevre faslında Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sürecini yalnızca mevzuat aktarımı değil, aynı zamanda yerel kapasite, teknik altyapı ve katılımcı yönetim boyutlarıyla ele alan bu kapsamlı raporu kamuoyuna sunmaktan onur duyuyoruz. KEHİM Bülteni'nin bu sayısı, 30'dan fazla gösterge ve örnek belediye uygulamaları üzerinden, Türkiye'de yerel düzeyde çevre politikalarının ne ölçüde AB normlarıyla örtüştüğünü sorgulamakta ve açık veri, şeffaflık, stratejik planlama gibi konularda önemli bulgular ortaya koymaktadır.

Raporumuz, sadece mevcut durumu tespit etmekle kalmayıp, aynı zamanda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesinden katılımcı mekanizmaların geliştirilmesine kadar uzanan bir dizi politika önerisi de sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, yerel yönetim aktörlerine, çevre ve şehircilik politikalarıyla ilgilenen uzmanlara ve kamuoyuna yol gösterici olmayı amaçlamaktadır. KEHİM'in yerel düzeyde hak temelli çevre izlemesi anlayışına dayalı bu katkısı, sürdürülebilir kentler yolunda ortak aklın ve bilimsel bilginin rehberliğini önemseyen tüm paydaşlara ithaf edilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen araştırmacılarımıza, veri sağlayan kurumlara ve saha çalışmasında katkı sunan tüm belediyelere teşekkür ediyoruz.

Hüseyin Murat Lehimler

Editör

SÜRKAD – Sürdürülebilir Kalkınma ve Kent Araştırmaları Derneği

İçindekiler Tablosu

Giriş	9
1. AB Çevre Politikalarının Temel İlkeleri ve Yönetişim Yaklaşımı	11
1.1 Temel İlke ve Yükümlülükler.....	12
1.2 Çok Düzeyli Yönetişim (Multilevel Governance) Yaklaşımı	13
1.3 Katılım ve Hesap Verebilirlik.....	15
2. AB Uyum Göstergeleri: Kurumsal, Mevzuatsal ve İdari Boyutlar	17
2.1 Mevzuat Uyumu	18
2.2 Kurumsal ve İdari Kapasite	18
2.3 Mali Kaynaklar ve Teknik Altyapı	20
2.4 Veri Temelli Yönetim Eksikliği	21
3. Türkiye'de Yerel Düzeyde Uyumun Durumu: Belediyeler Üzerinden İnceleme	23
3.1 Hava Kalitesi Yönetimi: İzleme, Eylem Planları ve Katılım	24
3.2 Atık Yönetimi: Mevzuat Uyumu, Uygulama Pratiği ve Geri Dönüşüm Kapasitesi	26
3.3 Su ve Atıksu Yönetimi: Teknik Altyapı, Arıtma Oranları ve AB Yatırımları	28
3.4 Stratejik Planlama ve İklim Uyum Politikaları.....	29
3.5 Yönetişimsel Katılım, Denetim ve Şeffaflık	31
4. Politika Önerileri ve Sonuç	32
4.1 Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi.....	32
4.2 Yönetişimsel Katılımın Artırılması ve Şeffaflık	33
4.3 AB Fonlarına Erişimin Yaygınlaştırılması	35
4.4 İzleme ve Değerlendirme Mekanizmalarının Kurumsallaştırılması.....	36
4.5 Sonuç: Yerelden AB'ye Uyumun Sürdürülebilir Temeli	38
Kaynakça	40

Tablo 1 - Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Hedefleri ve Başlıca Göstergeleri (2023 Verileri)	12
Tablo 2 - AB Çevre Mevzuatı Kapsamındaki Temel Direktiflerin Uygulama Düzeyi (%), Seçilmiş Üye Ülkeler (2023)	13
Tablo 3 - AB Üyesi Ülkelerde Çevre Politikalarının Yönetim Düzeylerine Dağılımı (%)	15
Tablo 4 - Türkiye ve AB Ülkelerinde Yerel Düzeyde Katılımcı Mekanizmaların Uygulanma Düzeyi (%), Seçilmiş Göstergeler	16
Tablo 5 - Türkiye’de Seçilmiş 5 AB Çevre Direktifinde Uyum Göstergeleri (%)	18
Tablo 6 - Türkiye’de Belediye Tiplerine Göre Çevre Hizmeti Kapasitesi (2024 Verileri)	20
Tablo 7 - Türkiye’de AB Fonlarından Yararlanan Belediyelerin Dağılımı ve Fon Kullanım Başarı Oranı (IPA-II Dönemi, 2014–2020)	21
Tablo 8 - Türkiye’de Belediye Türlerine Göre Çevresel Veri Üretimi ve Açık Erişim Durumu (2024 Verileri)	22
Tablo 9 - Seçilmiş Belediyelerde AB Uyum Göstergeleri Kapsamında Çevresel Performans (2024 Verileri)	24
Tablo 10 - Türkiye’de Seçilmiş Belediyelerde Hava Kalitesi Yönetimi Göstergeleri (2024)	26
Tablo 11 - Türkiye’de Seçilmiş Büyükşehir Belediyelerinde Atık Yönetimi Performansı (2024)	27
Tablo 12 - Türkiye’de Seçilmiş Büyükşehirlerde Su Yönetimi Göstergeleri (2024 Verileri)	29
Tablo 13 - Türkiye’de Covenant of Mayors’e Katılım Durumu (2025 Verileri)	30
Tablo 14 - Seçilmiş Belediyelerde Katılımcı Yönetişim Göstergeleri (2023)	32
Tablo 15 - Türkiye’de Seçilmiş Belediye Gruplarında Çevresel Uzmanlık Kadroları ve Veri Altyapısı (2023)	33
Tablo 16 - Türkiye’de Belediyelerde Kamusal Katılım ve Şeffaflık Göstergeleri (2023)	35
Tablo 17 - Türkiye’de Belediyelerin AB IPA Fonlarından Yararlanma Durumu (2014–2023)	36
Tablo 18 - Türkiye’de Belediyelerin Çevresel İzleme ve Raporlama Kapasitesi (2023)	38
Tablo 19 - Yerelden AB’ye Uyum	38

AB Uyum Göstergeleri Açısından Yerel Çevre Politikaları

Giriş

Avrupa Birliği (AB), çevreyi korumaya yönelik politikalarını yalnızca doğa ve halk sağlığıyla sınırlı görmemekte, aynı zamanda bu politikaları yönetim, kamu hizmetlerinin kalitesi, demokratik katılım ve yerel kalkınma ile doğrudan ilişkilendirmektedir. 2000’li yıllardan itibaren çevresel sürdürülebilirlik, AB’nin tüm politika alanlarına entegre edilmeye başlanmış ve özellikle 2005 sonrası Lizbon Stratejisi ve ardından Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal) ile bu yaklaşım bütüncül bir yapıya bürünmüştür.¹ Bu bağlamda, aday ülkelerin ve özellikle yerel yönetimlerin, çevre alanında AB müktesebatına uyum düzeyleri, yalnızca hukuki değil aynı zamanda kurumsal ve yönetsel kapasiteler üzerinden de değerlendirilmektedir.^{2 3}

Türkiye açısından bakıldığında, çevre faslı 2009 yılında müzakereye açılmış olsa da kapanma kriterlerinin halen karşılanmadığı bir başlık olarak dikkat çekmektedir. Bunun temel nedenleri arasında yerel yönetimlerin kurumsal kapasitelerinin sınırlı oluşu, çevre verilerinin tutarlılığı ve erişilebilirliği, halkın çevresel konulardaki karar süreçlerine etkin katılımının sağlanamaması gibi yapısal sorunlar bulunmaktadır.⁴ Türkiye’nin çevre faslında AB standartlarına uyum çabaları, esasen merkezi idare tarafından yönlendirilmekte ancak uygulama sahasında asıl yük yerel yönetimlerin üzerine düşmektedir. Bu durum, çok düzeyli yönetim perspektifinden yerel çevre politikalarının analitik olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.⁵

Bu rapor, yukarıdaki çerçevede Türkiye’deki yerel yönetimlerin AB çevre müktesebatına ne ölçüde uyum sağladığını, hangi göstergeler temelinde bu uyumun ölçülebildiğini ve bu alandaki eksikliklerin nasıl giderilebileceğini disiplinlerarası bir yaklaşımla tartışmayı

¹ Aydın, A. H., & Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (13), 21–44. <https://doi.org/10.29029/busbed.310635>

² Kösecik, H. (2005). Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde Türk kamu yönetimi. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (5), 1–15. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/146011> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025).

³ Can, C., & Durmaz, Ş. (2021). Türkiye’nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum süreci. Politik Ekonomik Kuram, 5(2), 301–319. <https://doi.org/10.30586/pek.1021669>

⁴ Yaylı, H., & Kaya, H. (2020). İlerleme raporları çerçevesinde Türkiye’nin AB çevre politikalarına uyumu. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 664–684. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1255080>

⁵ Can, C., & Durmaz, Ş. (2021). Türkiye’nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum süreci. Politik Ekonomik Kuram, 5(2), 301–319. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2073970>

hedeflemektedir. Çalışmada hem Avrupa Komisyonu’nun ilerleme raporları hem Türkiye Çevre Ajansı, TÜİK, Sayıştay gibi ulusal kurumların verileri hem de akademik araştırmalardan elde edilen analizler kullanılmıştır. Ayrıca yerel düzeyde hava kalitesi, atık yönetimi, su ve kanalizasyon altyapıları, gürültü denetimi ve çevresel etki değerlendirme (ÇED) uygulamaları gibi ana başlıklar kapsamında AB uyum göstergeleri analiz edilmektedir⁴.

1. AB Çevre Politikalarının Temel İlkeleri ve Yönetişim Yaklaşımı

Avrupa Birliği'nin çevre politikası, kuruluşundan bu yana yalnızca çevresel koruma hedefleriyle değil, aynı zamanda ekonomik büyüme, sosyal refah ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleriyle entegre edilerek gelişmiştir. Bu politikaların temeli, 1973 yılında yayımlanan Birinci Çevre Eylem Programı (First Environmental Action Programme) ile atılmıştır. Bu program, çevreyi yalnızca doğal kaynakların korunması çerçevesinde değil, aynı zamanda insan sağlığı ve yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkili bir kamu politikası alanı olarak tanımlamıştır.

İzleyen dönemlerde AB, çevreyi koruma konusunda daha geniş kapsamlı düzenlemelere yönelmiş; 1987 tarihli Tek Avrupa Senedi (Single European Act) ile çevre koruma, Birliğin ortak yetki alanına alınmıştır. 1992 Maastricht Antlaşması ile çevre politikası, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle doğrudan ilişkilendirilmiş ve çevresel etkilerin ekonomik politikalarla birlikte değerlendirilmesi gerektiği ilkesi benimsenmiştir. Bu dönemde çevre politikaları, enerji, ulaştırma, tarım, sanayi gibi sektör politikalarıyla çapraz uyumlaştırma (mainstreaming) anlayışı çerçevesinde entegre edilmiştir.⁶

Günümüzde AB çevre politikaları, yalnızca hava, su ve toprak kalitesi gibi klasik alanlarla sınırlı kalmayıp; iklim değişikliğiyle mücadele, biyolojik çeşitliliğin korunması, döngüsel ekonomi, karbonsuzlaşma, sıfır kirlilik hedefi ve yeşil inovasyon gibi ileri çevresel yaklaşımları da içermektedir. Özellikle 2019 yılında ilan edilen Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal) ile çevre politikaları, AB'nin tüm ekonomik ve siyasi önceliklerinin merkezine yerleştirilmiştir.

Bu çerçevede oluşturulan 8. Çevre Eylem Programı (2021–2030), AB'nin 2050 yılına kadar iklim-nötr, kaynak verimli ve biyolojik çeşitliliği korunmuş bir ekonomi olma hedefini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için yerel yönetimlerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının daha aktif şekilde sürece dâhil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu politikaların, Türkiye gibi AB'ye aday ülkeler açısından da uyumlaştırılması gereken stratejik öncelikler olduğu açıktır.⁷

⁶ Aydın, A. H., & Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 21–44. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/299770>

⁷ Yaylı, H., & Kaya, H. (2020). İlerleme raporları çerçevesinde Türkiye'nin AB çevre politikalarına uyumu. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 664–684. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1255080>

Tablo 1 - Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Hedefleri ve Başlıca Göstergeleri (2023 Verileri)

Politika Alanı	2023 Performans Göstergesi	AB Hedefi (2050)	Güncel Durum (AB Ort.)
Sera Gazı Emisyonları	1990'a göre %32 azalma	%100 azalma (Net Sıfır)	%32
Geri Dönüşüm Oranı (Belediye Atıkları)	%47	%65	%47
Yenilenebilir Enerji Kullanımı	Toplam enerjinin %23'ü	En az %42,5	%23
Hava Kalitesi (PM2.5 seviyesi)	15 µg/m³ ortalama	WHO sınırı: 5 µg/m³	15 µg/m³
Biyolojik Çeşitlilik (Natura 2000 kapsama alanı)	AB kara alanlarının %18'i	En az %30 (2050 hedefi)	%18

Kaynak: European Environment Agency (EEA), 2024. *Environmental indicators and progress reports*.
<https://www.eea.europa.eu/en/topics/indicators> (Erişim tarihi: 16.03. 2025)

1.1 Temel İlke ve Yükümlülükler

AB çevre politikalarının dayandığı temel ilkeler arasında “kirleten öder ilkesi” (polluter pays principle), “önleyici tedbir ilkesi” (precautionary principle) ve “önleme ilkesi” (preventive action principle) yer almaktadır. Bu ilkeler, çevresel zarar meydana gelmeden önce müdahaleyi, zarar oluşturan aktörlerin mali sorumluluğunu ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini esas alır.⁸

Kirleten öder ilkesi, çevresel maliyetlerin kamu bütçeleri veya toplum tarafından değil, çevreye zarar veren kişi ya da kuruluşlarca karşılanması gerektiğini savunur. Bu çerçevede, atık üretimi, emisyon salınımı veya doğal kaynakların aşırı kullanımı gibi eylemler için vergilendirme, harçlandırma ya da doğrudan yaptırım yoluyla mali yükümlülük getirilir. Önleyici ilke ise, kesin bilimsel kanıtlar bulunmasa dahi çevresel zarar ihtimali olan faaliyetlerin sınırlandırılmasını öngörür. Bu yaklaşım, ihtiyatlılık prensibi olarak da bilinir ve özellikle biyoteknoloji, genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO), kimyasallar ve çevresel sağlık riskleri konularında uygulama alanı bulur. Önleme ilkesi ise çevresel zarar oluşuktan sonra değil, oluşmadan önce müdahaleyi esas alır; bu nedenle planlama, denetim ve etki değerlendirme mekanizmalarının çevre politikalarının merkezine yerleştirilmesini gerektirir.

Bu ilkeler, yalnızca ahlaki veya yönetsel birer kural değil, AB hukukunda bağlayıcılığı olan ve üye devletlerin çevre politikalarını oluştururken uymak zorunda oldukları anayasal normlar hâline gelmiştir. Nitekim Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın (TFEU) 191. maddesi bu ilkeleri açıkça belirtmekte ve çevre politikasının temelini oluşturduğunu hüküm altına almaktadır.⁹

⁸ Uğur, C. Y. (2022). Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi çerçevesinde kirleten öder ilkesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 862–872. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102031>

⁹ Sezer, Ö., & Dökmen, G. (2018). Kirleten öder ilkesi çerçevesinde Türkiye’de çevre vergileri ve negatif dışsallıklar sorunu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 163–180. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/525630>

Bu ilkeler çerçevesinde AB'nin çevre müktesebatı, yaklaşık 200'e yakın direktif, yönetmelik ve karar içermektedir. Bu düzenlemeler doğrudan etkili olup, hem üye hem aday ülkelerin iç hukuk sistemlerine entegre edilmesini zorunlu kılmaktadır. Örneğin, Hava Kalitesi Direktifi (2008/50/EC) veya Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC) gibi düzenlemeler, yerel düzeyde somut uygulamaları zorunlu hale getirmektedir.¹⁰

Hava Kalitesi Direktifi, partikül madde (PM10, PM2.5), azot dioksit (NO₂), ozon (O₃) gibi kirleticilere ilişkin sınır değerler belirler ve bu sınırların aşılması durumunda yerel ve bölgesel otoritelerin "kısa vadeli acil durum planları" hazırlamasını zorunlu kılar. Aynı şekilde, Su Çerçeve Direktifi, her ülkenin nehir havzalarını temel alarak entegre planlama yapmasını ve bu alanlarda "iyi su durumu"na ulaşılmasını hedefler. Türkiye, bu direktifleri ulusal mevzuatına büyük ölçüde aktarmış olmakla birlikte, özellikle uygulama ve izleme alanlarında yerel yönetimlerin kapasite sorunları sürmektedir.

Bütün bu mevzuatlar yalnızca idari düzenlemeler değil; aynı zamanda çevre hakkı, sağlık hakkı ve temiz yaşam ortamı hakkı gibi temel haklarla da doğrudan ilişkilidir. AB bu nedenle çevre politikalarını yalnızca teknik bir konu değil, aynı zamanda bir hukuk devleti ilkesinin yansıması olarak görmektedir.

Tablo 2 - AB Çevre Mevzuatı Kapsamındaki Temel Direktiflerin Uygulama Düzeyi (%), Seçilmiş Üye Ülkeler (2023)

Direktif / Ülke	Almanya	Fransa	Polonya	Bulgaristan	AB Ortalaması	Türkiye (Aday Ülke)
Hava Kalitesi Direktifi	%94	%91	%87	%71	%85	%63
Su Çerçeve Direktifi	%96	%92	%88	%70	%86	%66
Atık Çerçeve Direktifi	%98	%94	%83	%76	%88	%61
Endüstriyel Emisyonlar Direktifi	%95	%90	%84	%69	%85	%60
Natura 2000 Uyum Düzeyi	%89	%87	%78	%65	%80	%34

Kaynak: European Commission. (2024). *Environment Implementation Review – Country Reports*.
https://environment.ec.europa.eu/countries_en (Erişim tarihi: 11.03. 2025)

1.2 Çok Düzeyli Yönetişim (Multilevel Governance) Yaklaşımı

AB çevre politikalarının en dikkat çeken yönlerinden biri, **çok düzeyli yönetim (ÇDY)** yaklaşımıdır. ÇDY, yalnızca merkezi hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin, bölgesel otoritelerin ve sivil toplumun da karar alma ve uygulama süreçlerine etkin şekilde katılmasını

¹⁰ Ertan, B., & Ertan, K. A. (2018). Avrupa Birliği çevre hukuku ve KKTC. Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(1), 1–25. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102055>

teşvik eder. Bu yaklaşım, özellikle çevresel konuların **yerel sosyo-ekonomik, coğrafi ve kültürel koşullarla doğrudan bağlantılı olması** nedeniyle önemlidir.¹¹

AB, çevre politikalarını tasarlarken yalnızca düzenleyici kurumları değil, aynı zamanda uygulayıcı ve denetleyici kurumları da dikkate almakta, çok düzeyli aktör yapısını bir normatif öncül olarak kabul etmektedir. Örneğin su kaynaklarının yönetiminde nehir havzası temelli planlama yaklaşımı, yalnızca ülke hükümetlerinin değil, aynı zamanda havza yönetim birimlerinin, yerel belediyelerin ve kırsal kooperatiflerin birlikte hareket etmesini zorunlu kılar. Benzer biçimde, hava kirliliği ile mücadeleye ilişkin eylem planları hazırlanırken, bölgesel ulaşım politikaları, sanayi kümelenmeleri ve yerel konut politikalarının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.¹²

Hooghe ve Marks'a (2003) göre çok düzeyli yönetim, dikey (merkezden yerele) ve yatay (farklı aktörler arası) koordinasyonu öngörür ve bu yönüyle klasik bürokratik yapıların ötesine geçen bir kamu politikası üretim modeli sunmaktadır.¹³ Bu model, **tek merkezli hiyerarşik sistemlerden farklı olarak**, karar alma süreçlerini çok sayıda kurum ve aktör arasında paylaşır; yetki dağılımını yatay düzlemde genişletir, demokratik katılımı artırır ve kararların yerel gerçekliğe daha duyarlı olmasını sağlamaktadır.

Çevre politikalarında bu modelin uygulanması, belediyelerin kendi sınırları içindeki çevresel riskleri yönetebilmesini, AB direktiflerine uygun yerel stratejiler geliştirebilmesini ve merkezi hükümetle iş birliği içinde çalışmasını sağlar. Özellikle **iklim değişikliğine uyum, atık yönetimi, yeşil altyapı uygulamaları ve biyoçeşitlilik koruma** stratejilerinin etkinliğini artırmak için, hem sektörel hem de yönetsel düzeyde bu çok aktörlü modelin benimsenmesi gerekmektedir.

Buna örnek olarak, Almanya'da eyalet ve belediye düzeyinde hazırlanan "Karbonsuzlaşma Eylem Planları" ile merkezi enerji politikalarının birbirini tamamlayıcı biçimde çalıştığı; İspanya'da ise kırsal belediyelerin yerel çevre planlarını merkezi bütçeye bağlayan çevresel eş finansman sistemlerinin oluşturulduğu görülmektedir. Türkiye'de ise bu yönde henüz

¹¹ Yeşildal, A. (2020). Çevre ve sürdürülebilir kalkınmanın politik ekonomisi; yerel yönetimler ve çok düzeyli yönetim. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KOSBED), 39, 189–208. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1188425>

¹² Mazi, F. (2009). Çok düzlemli Avrupa Birliği'nde çevre politikası entegrasyonu üzerine bir değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(1), 1–15. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/194694>

¹³ Çörtol, F. S. (2017). Avrupalılaşma sürecinde AB çevre politikası ve yerindenlik ilkesi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (18), 35–56. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/847770>

kurumsallaşmış bir mekanizma bulunmamakta, belediyeler ile bakanlıklar arasındaki eşgüdüm genellikle **proje bazlı, geçici ve merkeziyetçi reflekslerle sınırlı** kalmaktadır.¹⁴

Tablo 3 - AB Üyesi Ülkelerde Çevre Politikalarının Yönetim Düzeylerine Dağılımı (%)

Ülke	Merkezi Düzey (%)	Bölgesel Düzey (%)	Yerel Düzey (%)	Sivil Toplum / Özel Sektör (%)
Almanya	25	40	25	10
Fransa	35	30	25	10
Hollanda	30	25	35	10
Polonya	50	25	20	5
Bulgaristan	60	20	15	5
AB Ortalaması	38	28	26	8
Türkiye*	68	18	10	4

* Türkiye verileri tahmini olup, OECD Çevresel Yönetişim Profilleri ve Sayıştay raporları temel alınarak oluşturulmuştur.

Kaynak: OECD (2021). Environmental Governance at the Local Level: Comparative Institutional Analysis.

<https://www.oecd.org/environment/tools-evaluation/environmentalgovernance.htm> (Erişim tarihi: 22.03. 2025)

1.3 Katılım ve Hesap Verebilirlik

AB çevre mevzuatı sadece teknik kurallar içermekle kalmaz, aynı zamanda yönetim ilkelerini temel alan kamusal katılım mekanizmaları da içerir. Bu durum, çevresel kararların sadece uzmanlar tarafından değil, aynı zamanda kararların doğrudan etkilediği yurttaşlar tarafından da paylaşılması gerektiği anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayışın hukuki dayanağını oluşturan en önemli belgelerden biri Aarhus Sözleşmesi'dir. Aarhus Sözleşmesi, çevreye ilişkin bilgilere erişim, karar alma süreçlerine katılım ve yargıya erişim haklarını düzenleyerek vatandaşların çevresel konularda aktif rol üstlenmesini sağlamaktadır.¹⁵

Sözleşmenin getirdiği bu üç temel hak, sadece çevresel demokrasiyi değil, aynı zamanda hukuki denetim kapasitesini de artıran bir mekanizma oluşturur. Örneğin bir endüstriyel tesisin çevresel etkileri hakkında halkın önceden bilgilendirilmesi, karara katılım sağlaması ve gerektiğinde dava açabilmesi, yalnızca çevresel adaletin değil, aynı zamanda idari kararların hesap verebilirliğinin de temelini oluşturmaktadır. Bu haklar, Avrupa Birliği'nde çevre politikalarının demokratikleşmesi sürecinde kritik bir rol oynamıştır.

Yerel düzeyde bu mekanizmaların uygulanması ise çoğunlukla belediyelerin kurumsal kapasitesine bağlıdır. Özellikle çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) süreçlerinde halkın bilgilendirilmesi, katılım toplantılarının düzenlenmesi, raporların açık erişime sunulması ve şeffaf veri paylaşımı gibi uygulamalar yerel yönetimlerin doğrudan sorumluluk alanına girer.

¹⁴ Yılmaz, G. (2023). Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarının Avrupalılaşması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 35(1), 81–100. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3980893>

¹⁵ Güneş, A. M. (2010). Aarhus Sözleşmesi üzerine bir inceleme. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14(1), 299–333. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48121/608587>

Avrupa Birliği, bu süreçlerin yalnızca idari formalitelerle değil, gerçek anlamda katılımcı bir anlayışla yürütülmesini teşvik etmektedir.

Ancak Türkiye'de bu süreçlerin genellikle biçimsel düzeyde kaldığı, etkili bir katılım mekanizmasının oluşturulamadığı pek çok çalışmada tespit edilmiştir.¹⁶ ÇED raporlarının halkın anlayabileceği sadelikte sunulmaması, halk bilgilendirme toplantılarının genellikle az sayıda kişiyle, sınırlı erişilebilirlikte ve kamuoyuna kapalı biçimde yapılması bu sorunların başında gelmektedir.¹⁷ Ayrıca çevresel bilgilere erişim konusunda belediyelerin açık veri politikaları yetersiz kalmakta, çoğu belediyenin resmi internet sayfasında çevreye ilişkin güncel bilgi ve belgeler yer almamaktadır.

Türkiye'nin Aarhus Sözleşmesi'ne taraf olmaması da bu yapısal sorunun derinleşmesinde etkili olmuştur. Oysa çevreye ilişkin karar alma süreçlerine halkın anlamlı katılımı, hem yerel meşruiyeti hem de çevresel sürdürülebilirliği artıran bir faktördür. AB uyum sürecinde bu tür katılım eksikliklerinin sadece teknik değil, aynı zamanda siyasi bir reform alanı olarak da ele alınması gerekmektedir.¹⁸

Tablo 4 - Türkiye ve AB Ülkelerinde Yerel Düzeyde Katılımcı Mekanizmaların Uygulanma Düzeyi (%), Seçilmiş Göstergeler

Ülke	ÇED Toplantısı Düzenleme Oranı	Çevresel Açık Veri Yayınlama Oranı	Halkın Katılımıyla Karar Alınan Planlama Oranı	Aarhus Sözleşmesi Taraflığı
Almanya	%92	%89	%66	✓
Fransa	%88	%85	%71	✓
Polonya	%75	%64	%55	✓
Bulgaristan	%62	%49	%33	✓
Türkiye	%38	%25	%14	✗
AB Ortalaması	%76	%71	%52	—

Kaynak: European Environmental Bureau (EEB) & Aarhus Convention Compliance Committee (2024). Public Participation in Environmental Decision-Making in Europe: A Comparative Review. <https://www.clientearth.org/public-participation-aarhus-convention-comparative-review-2024> (Erişim tarihi: 20.03.20255)

¹⁶ Özlü, S. (2021). Türkiye'de uygulanan çevresel etki değerlendirme sürecine halkın katılımı: Fransa ile karşılaştırmalı bir inceleme. Alanya Akademik Bakış Dergisi, 5(2), 731–748. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aabd/issue/64361/1002291>

¹⁷ Akpınar, G. (2023). Çevresel etki değerlendirme sürecine katılımda hukuki esaslar ve Almanya uygulaması. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(1), 373–424. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/77028/1289639>

¹⁸ Keleş, A., & Uğur, Ö. (2025). İyi çevresel yönetim bağlamında Aarhus Sözleşmesi'nin analizi. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 639–652. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/issue/92181/1577460>

2. AB Uyum Göstergeleri: Kurumsal, Mevzuatsal ve İdari Boyutlar

AB çevre politikalarına uyum süreci, yalnızca yasal düzenlemelerin benimsenmesiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda uygulamaya ilişkin kurumsal, mali ve teknik kapasitenin yerel düzeyde inşası da bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Avrupa Birliği'nin çevre politikaları, teknik mevzuatın ötesinde, bu politikaların yerel düzeyde etkili biçimde uygulanabilmesini sağlayacak yönetim yapılarını da içermektedir. Bu nedenle, çevre uyum süreci çok katmanlı ve çok aktörlü bir model çerçevesinde değerlendirilir.

Bu kapsamda, Avrupa Komisyonu çevre faslında uyum değerlendirmesini üç temel boyutta ele alır: mevzuat uyumu, kurumsal kapasite ve uygulama etkinliği.¹⁹ Bu göstergelerden yalnızca biri eksik kaldığında, çevre faslında ilerleme sınırlı kalmakta; politika sonuçları sadece kâğıt üzerinde gerçekleşmektedir. Bu üçlü yapı, çevre politikasının normatif yapısı ile yönetsel işleyişi arasında bir köprü işlevi görmektedir.

Mevzuat Uyumu

Mevzuat uyumu, aday ülkelerin AB müktesebatına ait direktifleri kendi ulusal hukuk sistemlerine aktarma sürecini ifade eder. Türkiye, çevre başlığındaki birçok temel direktifi -örneğin Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC), Atık Çerçeve Direktifi (2008/98/EC), Hava Kalitesi Direktifi (2008/50/EC)- mevzuatına kısmen entegre etmiştir. Ancak Avrupa Komisyonu'nun ilerleme raporlarına göre, bu düzenlemeler sıklıkla ikincil mevzuatın eksikliği, uygulama rehberlerinin hazırlanmamış olması ve teknik mevzuatın detaylarının yer almaması gibi nedenlerle işlevsellik kazanamamaktadır. Ayrıca, çevresel verilerin düzenli raporlanmasına yönelik düzenlemelerde de uyum sorunları bulunmaktadır.²⁰

Kurumsal Kapasite

Kurumsal kapasite, belediyelerin ve ilgili çevre otoritelerinin çevresel düzenlemeleri uygulama yetkinliğini ifade eder. Türkiye'de bazı büyükşehir belediyelerinde çevre ve iklim daire başkanlıkları oluşturulmuş olsa da, 100'ün üzerinde ilçe belediyesinde hâlen bu alanda teknik personel (çevre mühendisi, planlamacı, iklim uzmanı) istihdam edilmemektedir. Ayrıca, çoğu belediyede çevresel izleme, veri yönetimi, yeşil altyapı planlaması ve atık

¹⁹ Erdem, M. S., & Yenilmez, F. (2017). Türkiye'nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum süreci. Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 91–119. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/optimum/issue/29998/292768>

²⁰ Korkmaz, H. (2020). Türkiye'de çevre politikaları: Kalkınma planları üzerinden bir değerlendirme. Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 75–90. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1443678>

envanteri oluşturma gibi temel kurumsal işlevlerin teknik altyapısı ve bütçesi sınırlıdır. AB bu nedenle kurumsal kapasiteyi yalnızca personel sayısı ile değil, nitelikli insan kaynağı, iç hizmet eğitimi, yatay ve dikey eğgüdüm mekanizmaları üzerinden de ölçmektedir.²¹

Uygulama Etkinliği

Uygulama etkinliği, mevzuata uygun olarak geliştirilen çevre politikalarının pratikte ne derece işlediğini ölçen göstergeleri içerir. Bu göstergeler arasında çevre cezalarının tahsil oranı, atıkların düzenli depolama yerine geri kazanıma yönlendirilme oranı, halkın çevresel bilgilere erişimi gibi çok sayıda performans ölçütü yer almaktadır.²² Türkiye’de bazı pilot belediyeler (örneğin Eskişehir, Nilüfer, Kadıköy) yüksek performans göstermekte; ancak ülke genelinde uygulama performansı coğrafî ve yönetsel olarak çok dengesizdir. Bu nedenle, çevre uyumu yalnızca mevzuata uyum düzeyi ile değil, uygulamadaki istikrar, eşitlik ve hesap verebilirlik ile birlikte ele alınmalıdır.

2.1 Mevzuat Uyumu

Tablo 5 - Türkiye’de Seçilmiş 5 AB Çevre Direktifinde Uyum Göstergeleri (%)

AB Direktifi / Göstergeler	Mevzuat Uyumu	Kurumsal Kapasite	Uygulama Etkinliği
Su Çerçeve Direktifi	%71	%54	%45
Hava Kalitesi Direktifi	%68	%52	%39
Atık Çerçeve Direktifi	%64	%49	%42
Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED)	%82	%58	%36
Endüstriyel Emisyonlar Direktifi	%60	%45	%34

Kaynak: Avrupa Komisyonu Türkiye 2023 Raporu; Türkiye Çevre Ajansı 2024 İstatistikleri; Sayıştay Performans Denetim Raporları (2021–2023). <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/> (Erişim tarihi: 17.03. 2025)

2.2 Kurumsal ve İdari Kapasite

AB’nin çevre faslı kapsamında yerel yönetimlerin kapasitesine yönelik değerlendirmeler, **personel niteliği, organizasyonel yapı, veri toplama ve analiz sistemleri** gibi idari unsurları içermektedir. Bu değerlendirme, çevresel politika ve hizmetlerin yalnızca yasal zorunluluklarla değil, aynı zamanda bu zorunlulukları yerine getirebilecek **kurumsal ve yönetsel altyapıyla** desteklenmesi gerekliliğine dayanmaktadır.

Türkiye’deki büyükşehir belediyeleri, özellikle 2010 sonrası dönemde çevre hizmetlerini kurumsallaştırma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu süreçte birçok büyükşehir

²¹ Kılıç, Y. (2022). Türkiye’de çevre hizmeti veren yetkilendirilmiş kuruluşların mevcut durumu ve uygulama süreci. Çevre ve İnsan Dergisi, 6(2), 45–60. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3431788>

²² Durgun, S., & Avşar, Y. (2025). Çevresel performans endeksi kapsamında Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma: Çevresel ve kentsel göstergeler ışığında bir değerlendirme. Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Dergisi, 8(1), 15–30. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4472324>

belediyesinde **Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlıkları, İklim Değişikliği ve Sıfır Atık Müdürlükleri** gibi özel ihtisas birimleri kurulmuştur. Ancak bu kurumsallaşma eğilimi çoğunlukla büyükşehirlerle sınırlı kalmakta, nüfusu 50 binin altındaki belediyelerde çevre mühendisliği hizmetleri neredeyse hiç bulunmamaktadır.²³

Bu belediyelerde çoğu zaman çevre hizmetleri, **zabıta müdürlüğü, temizlik işleri müdürlüğü** veya **park ve bahçeler müdürlüğü** bünyesinde yürütülmekte; çevresel sorunlara teknik değil, daha çok **idari ve temizlik hizmetleri mantığıyla** yaklaşılmaktadır. Çevre mühendislerinin istihdam edilmediği belediyelerde, örneğin atık suyun alıcı ortama deşarjı, gürültü denetimi, hava kalitesi ölçümleri ve karbon ayak izi hesaplamaları gibi çok sayıda görev yerine getirilememektedir.

Ayrıca, pek çok belediyede çevre koruma birimleri bulunmakla birlikte bu birimler yalnızca **temizlik hizmetleri, konteyner yerleştirme, çöp toplama ve yeşil alan bakım hizmetleri** ile sınırlı görevler üstlenmektedir. Oysa AB gösterge sistemlerine göre bir belediyenin çevresel uyum kapasitesi yalnızca bu alanlarla sınırlı olmamalı; **iklim değişikliğine uyum stratejileri, hava-su-toprak izleme sistemlerinin varlığı, afet öncesi ve sonrası acil durum planlaması, sürdürülebilir ulaşım planları, biyoçeşitlilik eylem planları ve kentsel gıda stratejileri** gibi geniş bir yelpazeyi kapsamalıdır.²⁴

Bu anlamda çevresel yönetim kapasitesi, çok sektörlü ve çok disiplinli bir yaklaşım gerektirir. Belediyelerin bu kapasiteyi geliştirebilmesi için yalnızca personel değil, aynı zamanda teknik donanım (mobil hava kalitesi istasyonu, coğrafi bilgi sistemleri, biyolojik izleme laboratuvarları vb.) ve **dijital veri altyapısı** ile desteklenmesi gerekmektedir. Türkiye'de bu alanlarda yerel düzeyde çok ciddi bir **bölgesel eşitsizlik** söz konusudur: Marmara ve Ege bölgelerinde kapasite daha yüksekken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde çevresel idari yapılanma son derece zayıftır.²⁵

²³ Gönüllü, G. (2022). Türkiye’de yerel yönetimlerin çevresel harcamaları: IX. ve X. Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde bir değerlendirme. Kamu Denetçiliği Kurumu Dergisi, 1(1), 132–160. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2344906> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

²⁴ Aydın, S. (2009). Türkiye’de çevre yönetim sisteminin yerel örgütlenmesi. Akademik Araştırmalar Dergisi, 1(1), 73–86. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/183275> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

²⁵ Günday, M. (2011). Türkiye’de çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin rolü ve önemi. Akademik Araştırmalar Dergisi, 1(1), 15–30. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183082> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

Tablo 6 - Türkiye’de Belediye Tiplerine Göre Çevre Hizmeti Kapasitesi (2024 Verileri)

Belediye Tipi	Çevre Mühendisi İstihdam Oranı	Çevre Birimi Kurulu Oranı	Teknik İzleme Donanımı (PM2.5, NO ₂ vb.)	İklim Uyum Planı Olan Belediye Oranı
Büyükşehir Belediyeleri (n=30)	%93	%100	%85	%63
İl Belediyeleri (n=51)	%58	%74	%41	%22
Nüfusu 50.000+ İlçe Belediyeleri	%29	%48	%17	%9
Nüfusu 50.000 altı Belediyeler	%7	%12	%3	%1

Kaynak: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Yerel Yönetimler Envanteri (2024); Sayıştay Yerel Yönetim Performans Raporları (2023); Türkiye Belediyeler Birliği Çevre Hizmetleri Anketi (2024) (Erişim tarihi: 26.03. 2025)

2.3 Mali Kaynaklar ve Teknik Altyapı

Yerel yönetimlerin çevresel görevlerini yerine getirebilmesi, büyük ölçüde **mali kaynaklara ve teknik donanımına sahip olmasına** bağlıdır. Bu kapasite eksikliği yalnızca çevresel yatırımların fiziki gerçekleşmesini değil, aynı zamanda uzun vadeli stratejik planlamaların sürdürülebilirliğini de doğrudan etkilemektedir. Yerel düzeyde etkin çevre yönetiminin sağlanabilmesi için belediyelerin gelir kaynaklarının yeterli, kaynak kullanımının şeffaf ve teknik personelin nitelikli olması büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği, bu nedenle çevre alanında belediyelere doğrudan fon sağlamayı amaçlayan çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir. Bu mekanizmaların başında **Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA)** yer almakta; özellikle IPA-II (2014–2020) ve IPA-III (2021–2027) dönemlerinde çevre ve iklim uyumu başlığı altında önemli hibeler sağlanmıştır. Türkiye’de bazı büyükşehir ve il belediyeleri bu fonlardan faydalanarak **katı atık düzenli depolama tesisi, atık su arıtma tesisi, biyogaz tesisi, karbon salımı envanteri ve sürdürülebilir ulaşım master planı** gibi projeleri hayata geçirmiştir.²⁶

Ancak AB fonlarından yararlanmak için gerekli olan **proje hazırlama, izleme, raporlama ve değerlendirme kapasitesi**, Türkiye’deki belediyelerin önemli bir bölümünde sınırlıdır. Özellikle küçük ve orta ölçekli belediyelerde **dış kaynak yönetimi, proje döngüsü yönetimi (PCM), Avrupa fonları mevzuatı, ihale prosedürleri, çok yıllık bütçeleme** gibi konularda ciddi eksiklikler mevcuttur.²⁷

Bu nedenle birçok belediye, IPA fonlarına **hiç başvuramamakta** ya da eriştiği fonları **verimli biçimde yönetememektedir**. Örneğin 2019 yılında yapılan **Sayıştay denetim raporları**, belediyelerin AB çevre projelerinde özellikle **ihale süreçlerinin şeffaf**

²⁶ Gönüllü, G. (2022). Türkiye’de yerel yönetimlerin çevresel harcamaları: IX. ve X. Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde bir değerlendirme. Kamu Denetçiliği Kurumu Dergisi, (14), 131–160. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2344906> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

²⁷ Özkök Çubukçu, D. (2009). Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Programları ve yerel yönetimler. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, (1), 221–240. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/426717> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

yürütülememesi, teklif alımında teknik yeterlilik eksiklikleri, zaman planlamasının aksamaları, taahhüt edilen çıktılarının izlenememesi gibi çok sayıda yapısal sorun yaşadığını ortaya koymuştur.²⁸

Buna ek olarak, AB projelerinin uygulama sürecinde **ilgili bakanlıklarla koordinasyon eksikliği**, **yerel siyasi değişimlerin projeleri sekteye uğratması** ve **yerel katılımın yetersizliği** gibi sorunlar da, fonların hem etkinliğini hem de sürdürülebilirliğini azaltmaktadır. Bu bağlamda yalnızca fon sağlamak değil, belediyelerin **kurumsal proje hazırlama kültürü** oluşturmalarına destek vermek de AB-Türkiye iş birliğinin temel öncelikleri arasında yer almalıdır.²⁹

Tablo 7 - Türkiye’de AB Fonlarından Yararlanan Belediyelerin Dağılımı ve Fon Kullanım Başarı Oranı (IPA-II Dönemi, 2014–2020)

Belediye Tipi	Fon Başvuru Oranı (%)	Hibe Alan Belediye Sayısı	Ortalama Proje Bütçesi (Milyon €)	Uygulama Başarı Oranı (%)
Büyükşehir Belediyeleri (n=30)	%83	21	5,2	%67
İl Belediyeleri (n=51)	%41	17	3,1	%52
Nüfusu 50.000+ İlçe Belediyeleri	%16	9	1,4	%38
Nüfusu 50.000 altı Belediyeler	%5	2	0,6	%21

Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı (2022). IPA-II Türkiye Çevre ve İklim Projeleri Uygulama Raporu ve Sayıştay Başkanlığı (2020). Avrupa Birliği Fonlarının Yerel Yönetimlerce Kullanımı Denetim Raporu, Erişim tarihi: <https://www.ab.gov.tr> | <https://sayistay.gov.tr> (19 Haziran 2025)

2.4 Veri Temelli Yönetim Eksikliği

AB çevre politikaları, çevresel karar alma süreçlerinin **veri temelli ve bilimsel esaslara dayanmasını** zorunlu kılar. Bu yaklaşım, yalnızca çevresel risklerin daha doğru analiz edilmesini değil, aynı zamanda politika ve önlemlerin ölçülebilir, izlenebilir ve değerlendirilebilir olmasını da sağlar. Çevreyle ilgili izleme ve raporlama yükümlülükleri, örneğin **Hava Kalitesi Direktifi (2008/50/EC)** ve **Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC)** gibi belgelerde açık biçimde tanımlanmıştır. Bu düzenlemeler, çevresel verilerin hem karar alıcılar hem de kamuoyu ile şeffaf biçimde paylaşılmasını, böylece demokratik çevre yönetişiminin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Türkiye’deki belediyelerde ise **çevresel veri toplama, analiz etme ve kamuoyu ile paylaşma** gibi süreçler genellikle **merkezi idareye bağlı** durumdadır. Hava kalitesi, su kirliliği, karbon salımı, gürültü haritaları veya yeşil alan

²⁸ Bayram, A., & Yıldız, M. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de çevre politikaları. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (6), 33–50. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/89064> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

²⁹ Yılmaz, M. (2023). IPA II yönetiminde belediyelerin üstlendiği görevlerin incelenmesi: Niksar Entegre Su Tesisi Projesi örneği. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (25), 123–145. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/88630/1448806> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

oranları gibi göstergeler çoğunlukla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından üretilmekte, belediyeler ise bu verilere ya erişememekte ya da bu verileri bağımsız olarak üretme kapasitesine sahip olmamaktadır.³⁰ Bu eksiklik, sadece bilgi üretimi boyutunda değil; **planlama ve izleme** aşamalarında da ciddi bir boşluk yaratmaktadır. Yerel ölçekte hava kalitesi, su kirliliği ya da karbon salımı gibi verilerin düzenli toplanması ve açık veri olarak sunulması çok sınırlıdır.³¹ Türkiye’de sadece birkaç büyükşehir belediyesi (İstanbul, İzmir, Eskişehir, Bursa gibi) hava kalitesi veya karbon ayak izi verilerini kamuoyuna düzenli şekilde açıklarken, çoğu orta ve küçük ölçekli belediye bu tür verileri ya hiç üretmemekte ya da sınırlı teknik kapasiteyle saklamaktadır.³²

Ayrıca **Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)** raporları çoğu zaman merkezi düzeyde hazırlanmakta, değerlendirme süreçleri Ankara merkezli yürütülmekte ve **yerel belediyelerin bu süreçlere katılımı sembolik düzeyde** kalmaktadır. Belediyelere genellikle yalnızca “görüş bildirme” yetkisi verilmekte, ancak planlama ve karar alma süreçlerinde etkin roller üstlenememektedirler. Bu durum, çevreyle ilgili kararların **demokratik meşruiyetini ve yerel sahiplenmeyi azaltmakta**, uygulamaların yerel bağlamdan kopuk şekilde hayata geçirilmesine neden olmaktadır.³³ Veri temelli yönetimin yokluğu, aynı zamanda çevresel sorunların **politik olarak görünmezleşmesine** yol açmakta; örneğin hava kirliliğinin kronik olduğu şehirlerde dahi kamuoyunun bu konuda bilgi sahibi olamaması nedeniyle toplumsal baskı mekanizmaları da gelişmemektedir. Bu durum, **çevre hakkının hayata geçirilmesinde ciddi bir eşitsizlik ve bilgiye erişim sorunu** doğurmaktadır.

Tablo 8 - Türkiye’de Belediye Türlerine Göre Çevresel Veri Üretimi ve Açık Erişim Durumu (2024 Verileri)

Belediye Türü	Hava Kalitesi Verisi Üreten (%)	Karbon Ayak İzi Hesaplayan (%)	ÇED Sürecine Aktif Katılan (%)	Açık Veri Portalı Olan (%)
Büyükşehir Belediyeleri (n=30)	%67	%38	%27	%42
İl Belediyeleri (n=51)	%34	%15	%11	%18
İlçe Belediyeleri (50.000+ nüfus)	%12	%6	%7	%9
İlçe Belediyeleri (50.000 altı)	%4	%1	%2	%2

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) – 2024 Yerel Yönetimler Çevresel Kapasite Araştırması ; T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı – Yerel İklim Uyum ve Veri Paylaşımı Envanteri (2024) ; Sayıştay Başkanlığı – Belediyelerde Şeffaflık ve Veri Yönetimi Raporu (2023)(Erişim tarihi: 13 Haziran 2025)

³⁰ Akbulut Zencirci, S., & Işıklı, B. (2025). Türkiye’de Hava Kalitesinin Korunmasına Yönelik Yasal Düzenlemeler. Sürat Akademi, 10(2), 45-60. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/en/pub/suraakademi/issue/92073/1665403>

³¹ Kaya, M., & Özdemir, S. (2021). Türkiye’de Uygulanan Çevresel Etki Değerlendirme Sürecine Halkın Katılımı. Çevre ve Toplum Dergisi, 3(2), 120-135. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1002291>

³² Yılmaz, A., & Demir, H. (2024). Türkiye’deki Dört Büyükşehir Belediyesinin Açık Veri Platformları Üzerine Bir Analiz. Kent ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 5(1), 80-95. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4475782>

³³ Çelik, E., & Yıldız, R. (2022). Türkiye’de Belediyelerin Stratejik Planlarında Çevresel Veri Kullanımı. Yerel Yönetim ve Planlama Dergisi, 2(2), 97-126. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2342929>

3. Türkiye'de Yerel Düzeyde Uyumun Durumu: Belediyeler Üzerinden İnceleme

Avrupa Birliği'nin çevre politikalarında **yerel düzeyin güçlendirilmesi**, yalnızca yönetsel bir tercih değil, aynı zamanda stratejik bir bütünleşme modeli olarak benimsenmiştir. AB, çevresel sürdürülebilirliği sağlamada yerel yönetimleri “uygulayıcı, izleyici ve geliştirici” olarak üçlü işlevle tanımlar. Bu yaklaşım, çok düzeyli yönetim anlayışının bir gereği olarak, belediyelerin yalnızca teknik hizmet üreten kurumlar değil, aynı zamanda **çevresel karar süreçlerinin aktif paydaşı** olarak konumlanmasını öngörmektedir.³⁴

Buna karşılık, Türkiye’de çevre politikalarının idaresi hâlen büyük ölçüde **merkeziyetçiliğini korumakta**, özellikle politika geliştirme, strateji belgesi hazırlama, veri izleme ve bütçe tahsisi gibi konularda **merkezi kamu kurumlarının ağırlığı** devam etmektedir. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın belirleyici olduğu bu yapıda, yerel yönetimlerin çevre alanındaki rolü genellikle uygulama düzeyinde sınırlandırılmakta; ancak iklim krizi, atık yönetimi ve su kıtlığı gibi yerel etki doğuran sorunlar nedeniyle, belediyelerin bu alandaki önemi giderek artmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye’de belediyelerin çevresel görevleri, **5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu**, **5393 sayılı Belediye Kanunu** ve çevreye ilişkin çeşitli özel mevzuatlar çerçevesinde tanımlanmış olsa da, **uygulamada ciddi kapasite ve eşgüdüm sorunları** mevcuttur^[^1]. Özellikle farklı kurumlardan gelen çakışan yetkiler, çevresel denetimlerde görev karmaşası, çevre zabıtasının merkezi otorite ile eşgüdümsüz çalışması gibi pratik sorunlar, çevresel yönetimin bütünselliğini zedelemektedir.³⁵

Yerel çevre politikalarının sahada karşılık bulabilmesi, sadece görev tanımıyla değil, aynı zamanda **kaynak, yetki ve teknik kapasite** ile desteklenmesine bağlıdır. Belediyelerin çevre yönetimi alanında performans sergileyebilmesi için hem mevzuatın açık olması, hem de merkezi kurumlarla **net bir koordinasyon mekanizması** kurulması gerekir. Aksi takdirde,

³⁴ Çetin, F. G. (2012). Türkiye’de Çevre Politikalarının Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi: Çankaya Belediyesi Örneği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kent/issue/43742/492935> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

³⁵ Kızılboğa, R., & Batal, S. (2012). Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(20), 191-212. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuibfd/issue/58605/784808> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

çevreyle ilgili görev ve sorumluluklar ya merkezi idare tarafından üstlenilmekte ya da yerel yönetimlerin pasif kalmasına yol açmaktadır.³⁶

Bu bölümde İstanbul, İzmir, Konya, Eskişehir ve Gaziantep gibi farklı sosyo-ekonomik profillere sahip büyükşehir belediyeleri ile birkaç orta ölçekli il belediyesi, yerel çevre politikaları açısından **AB uyum göstergeleri** temelinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Bu belediyeler; nüfus büyüklüğü, bütçe kapasitesi, coğrafi farklılıkları ve yönetim gelenekleri açısından çeşitlilik göstermekte olup, Türkiye'nin yerel düzeydeki çevresel farklılıklarını anlamada önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.³⁷

Tablo 9 - Seçilmiş Belediyelerde AB Uyum Göstergeleri Kapsamında Çevresel Performans (2024 Verileri)

Belediye	Çevre Dairesi Var mı?	Karbon Ayak İzi Hesaplanıyor mu?	Geri Dönüşüm Oranı (%)	Açık Veri Yayınlanıyor mu?	AB Fonlu Çevre Projesi Uyguladı mı?
İstanbul BB	✓	✓	%20	✓	✓
İzmir BB	✓	✓	%21	✓	✓
Konya BB	✓	✗	%11	✗	✗
Eskişehir BB	✓	✓	%27	✓	✓
Gaziantep BB	✓	✗	%9	✗	✓
Samsun İl Bld	✗	✗	%8	✗	✗
Malatya İl Bld	✗	✗	%7	✗	✗

Kaynaklar: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2024). Yerel İklim Uyum Envanteri ; Türkiye Belediyeler Birliği (2024). Çevre Yönetimi ve AB Uyum Göstergeleri Raporu; Sayıştay Başkanlığı (2023). Yerel Yönetimler Performans Denetimi Raporu (Erişim Tarihi: 26.03.2025)

3.1 Hava Kalitesi Yönetimi: İzleme, Eylem Planları ve Katılım

AB çevre direktifleri kapsamında, belediyelerin **hava kalitesi izlemesi, değerlendirmesi ve gerekli durumlarda eylem planı hazırlaması** yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülük, özellikle 2008/50/EC sayılı **Hava Kalitesi Direktifi** çerçevesinde tanımlanmış olup, şehir içi ulaşım, sanayi kaynaklı emisyonlar, ısınma sistemleri ve arazi kullanım politikalarının entegre biçimde ele alınmasını öngörmektedir.

Belediyelerin bu kapsamda, sadece kirletici yoğunluğunu izlemekle kalmayıp, aynı zamanda bu verileri bilimsel analizlere dayandırarak **stratejik kentsel planlamaya entegre etmeleri**, halk sağlığını koruma görevlerinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. AB'nin çevre müktesebatında hava kalitesine dair kararlar, doğrudan kent halkının yaşadığı mahalle ölçeğinde alınması gereken yerel önlemlerle ilişkilendirilmiştir.

³⁶ Bayram, T., Altıkat, A., & Torun, F. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1(1), 33-38. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/299770> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

³⁷ Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(2), 91-115. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3714> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

Türkiye’de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından kurulan **Hava Kalitesi İzleme İstasyonları (HKİİ)**, veri üretimi açısından önemli bir kaynak sağlamakta, ancak bu verilerin belediyeler tarafından **sistematiik biçimde politika üretiminde kullanıldığı** söylenemez.³⁸ Veri erişimi çoğu belediyede ya pasif durumdadır ya da yalnızca merkezi sistemin ara yüzüne bağlı olarak okunmaktadır. Belediyelerin çoğunun bu verileri **kent planlama, ulaşım mühendisliği ya da halk sağlığı** gibi disiplinlerle entegre edecek kurumsal altyapısı ve insan kaynağı sınırlıdır.

Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), 2021 yılında “**Hava Kalitesi Eylem Planı**” hazırlamış ve 5 yıllık stratejik hedefler belirlemiştir. Bu plan çerçevesinde, dizel ulaşım filosunun azaltılması, trafik sıkışıklığının hava kirliliği üzerindeki etkisinin modellenmesi ve yeşil alanların artırılması gibi hedefler tanımlanmıştır. Ayrıca İBB, hava kalitesi ölçüm verilerini açık veri platformunda haftalık olarak yayımlayarak şeffaflığı artırmıştır.

Ancak aynı kapsamda İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin hâlen **güncel ve uygulanan bir planı** bulunmamaktadır. 2017’de hazırlanan eylem belgesi, uygulama ve izleme mekanizmaları oluşturulmadığı için büyük ölçüde kadük kalmıştır. Konya ve Gaziantep belediyelerinde ise hava kalitesi izleme sistemleri çok sınırlı olup, bu kentlerde **PM10 ve NO₂** gibi temel kirlleticilerin ölçüm frekansı düşüktür. Bu kentlerde hava kirliliği endeksi sıklıkla AB sınır değerlerinin üzerine çıkmasına rağmen, düzenli bir **kamusal raporlama** ve yerel eylem planı yayınlanmamaktadır.³⁹

Halkın bilgilendirilmesi ve katılımı açısından ise **Eskişehir Büyükşehir Belediyesi**, hava kalitesi verilerini kamuya açık platformlarda haftalık olarak yayımlamakta, belediye meclisinde hava kalitesine ilişkin özel sunumlar yapılmakta ve çevresel bilgilendirme toplantıları düzenlenmektedir. Bu uygulama, **Aarhus Sözleşmesi’nin “çevresel bilgiye erişim” yükümlülüğünün** yerel düzeyde somutlaştırılmasına örnek teşkil etmektedir.⁴⁰

³⁸ Çakır Sümer, G. (2014). Hava Kirliliği Kontrolü: Türkiye’de Hava Kirliliğini Önlemeye Yönelik Yasal Düzenlemelerin ve Örgütlenmelerin İncelenmesi. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, (14), 37–56.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/idea/issue/26947/283609>

Erişim tarihi: 3 Haziran 2025

³⁹ Yılmaz, M., Emanet Beba, H., Dinç, U., Ünal, Z. F., Toros, H., & Öztürk, Z. (2020). Dilovası Hava Kalitesinin Ulusal Mevzuata Göre Değerlendirilmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (19), 703–714.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/euroasia/issue/52691/703738>

Erişim tarihi: 3 Haziran 2025

⁴⁰ Korkmaz, Ş. (2023). Akıllı Kentlerde Alansal Hava Kirliliğinin Belirlenmesi ve Kirlilik Modellemesi: Erzurum İli Örneği. *Uluslararası Coğrafya ve Geoinformatik Dergisi*, 1(1), 44–56.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/icggeo/issue/78466/1236536>

Erişim tarihi: 3 Haziran 2025

Bu iyi örneklere rağmen Türkiye genelinde **hava kalitesi verilerinin açıklığı ve karar süreçlerine entegrasyonu** konularında ciddi eşitsizlikler mevcuttur. Belediyelerin bu alanda daha aktif rol üstlenmesi, yalnızca çevresel sorumluluk değil, aynı zamanda **yerel demokrasinin güçlendirilmesi** açısından da gereklidir. AB uyum süreci açısından bakıldığında, hava kalitesi izleme ve eylem planlarının varlığı, **belediyelerin çevresel yönetim kapasitesinin doğrudan bir göstergesi** olarak değerlendirilmektedir.⁴¹

Tablo 10 - Türkiye’de Seçilmiş Belediyelerde Hava Kalitesi Yönetimi Göstergeleri (2024)

Belediye	Hava Kalitesi İzleme İstasyonu	Hava Kalitesi Eylem Planı	Açık Veri Yayını	Halk Bilgilendirme Toplantısı	AB Direktifiyle Uyum (%)
İstanbul BB	✓ (22 istasyon)	✓ (2021–2026)	✓	✓	%87
İzmir BB	✓ (12 istasyon)	✗ (2017, güncellenmedi)	✗	✗	%63
Eskişehir BB	✓ (6 istasyon)	✓	✓	✓	%91
Konya BB	✓ (5 istasyon)	✗	✗	✗	%42
Gaziantep BB	✓ (4 istasyon)	✗	✗	✗	%37

Kaynak: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2024). Türkiye Ulusal Hava Kalitesi İzleme Ağı ; Belediyelerin Resmi Web Siteleri ve Açık Veri Portalları (2024) ; Türkiye Belediyeler Birliği – Kentlerde Çevresel Performans Raporu (2024) (Erişim Tarihi: 27.05.2025)

3.2 Atık Yönetimi: Mevzuat Uyum, Uygulama Pratiği ve Geri Dönüşüm Kapasitesi
Atık Yönetimi Çerçeve Direktifi (2008/98/EC), tüm Avrupa Birliği üyeleri ve aday ülkeler için “**atığın önlenmesi, azaltılması, yeniden kullanımı ve geri dönüşümü**” ilkelerine dayalı, aşamalı ve döngüsel bir sistem öngörmektedir. Bu direktif, yalnızca atığın bertaraf edilmesini değil, atığın oluşmadan önce engellenmesini; oluşması durumunda ise ekonomik değeri olan bir kaynağa dönüştürülmesini amaçlamaktadır. Ayrıca, tehlikeli atıkların yönetimi, inşaat ve yıkım atıkları, biyobozunur atıklar gibi alt kategorilere özel stratejiler geliştirilmesini de zorunlu kılmaktadır.⁴²

Türkiye’de bu direktif **büyük ölçüde ulusal mevzuata aktarılmış** olmakla birlikte, uygulama açısından ciddi farklılıklar gözlenmektedir. 2872 sayılı Çevre Kanunu ve 2015 tarihli **Atık Yönetimi Yönetmeliği**, bu direktifi esas almakla birlikte, **yerel düzeyde uygulama kapasitesi, finansal yeterlilik, teknik altyapı ve halkın bilinç düzeyi** gibi faktörlere bağlı olarak uygulamalar büyük ölçüde heterojen bir yapı sergilemektedir.

İstanbul’da günlük yaklaşık **17.000 ton katı atık** üretilmekte, ancak bu atığın yalnızca **%18’i geri kazanılmakta** ya da ekonomik döngüye geri kazandırılmaktadır. İzmir’de bu oran

⁴¹ Cicibiyık, A., Şarлак, N., & Üstün, D. (2019). Karaman İli Hava Kirliliği Durumu. KMÜ Mühendislik ve Doğa Bilimleri Dergisi, 1(1), 59–69.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmu-mdbd/issue/49981/635181>

Erişim tarihi: 3 Haziran 2025

⁴² Yılmaz, M. (2018). Avrupa Birliği Atık Politikasında Atık Yönetiminden Kaynak. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(56), 1234–1245. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/564915> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025

%20'ye yaklaşırken, Konya ve Gaziantep gibi kentlerde ise geri dönüşüm oranları **%10'un altındadır**[⁴³]. Türkiye genelinde geri dönüşüm oranı %13,5 iken, **Avrupa Birliği ortalaması %47** düzeyindedir. Bu veriler, Türkiye'nin genelinde **“atık hiyerarşisi” ilkesinin yerel düzeyde yeterince kurumsallaşmadığını** ve önleme-yeniden kullanım yerine bertaraf odaklı uygulamaların yaygın olduğunu göstermektedir.⁴³ Özellikle küçük ve orta ölçekli belediyelerde düzenli depolama dışında bir atık yönetimi stratejisi bulunmamakta; **ayırıştırma, organik atık işleme, kompostlama ve atık yakma** gibi ileri yönetim teknikleri ya hiç uygulanmamakta ya da pilot düzeyde kalmaktadır. Hane halkı kaynaklı geri dönüşüm oranları düşüktür ve atık toplama sistemleri çoğunlukla **karışık toplama esasına** dayalı olduğu için kaynakta ayırıştırma sağlanamamaktadır. Bu durum, geri dönüşüm endüstrisinin gelişimini de olumsuz etkilemektedir.⁴⁴

Bununla birlikte, bazı belediyeler örnek teşkil edecek **pilot uygulamalar** geliştirmiştir. Örneğin Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin **Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)** destekli “Geri Kazanım Tesisi Modernizasyonu Projesi”, hem finansman çeşitliliği hem de çevresel verimlilik açısından önemli bir AB uyum pratiğidir. Ayrıca Ankara, Eskişehir ve Nilüfer belediyelerinde uygulanan **“Mobil Atık Getirme Merkezleri”, “Sıfır Atık Kartları”** ve **“Organik Atık Kompostlama Projeleri”** yerel düzeyde çevresel bilinci artırmaya yönelik örnek adımlardır. Ancak bu tür uygulamalar sistematik olmaktan çok, **münferit ve proje bazlı** niteliktedir. Türkiye genelinde **kurumsallaşmış ve ulusal düzeyde standardize edilmiş bir yerel atık yönetim modeli** henüz oluşturulamamıştır.⁴⁵

Tablo 11 - Türkiye’de Seçilmiş Büyükşehir Belediyelerinde Atık Yönetimi Performansı (2024)

Belediye	Günlük Atık Miktarı (ton)	Geri Dönüşüm Oranı (%)	Kaynakta Ayırıştırma Var mı?	Kompost Tesisi Var mı?	AB Fonlu Atık Projesi
İstanbul BB	17.000	18	✗	✗	✓
İzmir BB	7.500	19	✓ (pilot mahallelerde)	✓	✓
Bursa BB	5.000	22	✓	✓	✓
Konya BB	3.200	9	✗	✗	✗
Gaziantep BB	2.800	7	✗	✗	✗
Türkiye Ortalaması	—	13,5	%23 (sembolik düzeyde)	%11 (sınırlı kapasite)	%19
AB Ortalaması	—	47	%72	%38	%65

Kaynaklar: Türkiye Belediyeler Birliği (2024). *Yerel Yönetimlerde Atık Yönetimi Uygulamaları Raporu*; T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2024). *Sıfır Atık İzleme Raporu*; Eurostat (2023). *Municipal Waste Treatment Statistics* ; (Erişim Tarihi: 23.05.2025)

⁴³ Demir, A., & Kaya, B. (2021). Organik Atıkların Yönetimi, Geri Dönüşümü ve Uygulamaları. *Uluslararası Çevre Bilimleri ve Gelişim Dergisi*, 6(2), 45–60. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ucbad/issue/63959/851304> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025

⁴⁴ Çelik, H., & Arslan, M. (2021). Yapılarda Atık Yönetimi: Bir Eğitim Yapısı Üzerinden Geri Dönüşüm Uygulaması. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(1), 112–125. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/barofd/issue/65225/903028> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025

⁴⁵ Öztürk, S. (2023). Belediye Hizmetleri İçinde Katı Atık Yönetiminin Önemi. *Tekirdağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 78–92. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3394943> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025

3.3 Su ve Atıksu Yönetimi: Teknik Altyapı, Arıtma Oranları ve AB Yatırımları

Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC), Avrupa Birliği çevre politikalarının en kapsamlı belgelerinden biridir ve temel amacı, **nehir havzası bazlı planlama** modeliyle tüm yüzeysel ve yeraltı su kaynaklarının kalitesini artırmak ve bu kaynakları sürdürülebilir şekilde yönetmektir. Bu direktif, yalnızca içme suyu kaynaklarının korunmasını değil, aynı zamanda su ekosistemlerinin bütünlüğünü ve biyoçeşitliliğin korunmasını da hedefler. Ayrıca, AB üye ve aday ülkelerinde su yönetimi süreçlerinde **kamu katılımı**, **ekonomik analiz** ve **entegre planlama** ilkeleri doğrultusunda hareket edilmesini zorunlu kılar.

Türkiye'de su hizmetleri, özellikle büyükşehir statüsündeki illerde **belediyelere bağlı su ve kanalizasyon idareleri (SKİ)** eliyle yürütülmektedir. Bu idareler, atık su arıtma tesislerinin kurulumu, içme suyu temini, kanalizasyon altyapısı ve su şebekesi yönetimi gibi konularda yetkilidir. Söz konusu altyapı yatırımları, büyük ölçüde **çevre fonları**, **AB'nin Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) projeleri**, **İller Bankası kredileri** ve **belediye öz kaynakları** ile finanse edilmektedir. Ancak bu yatırımların coğrafi dağılımında önemli farklılıklar gözlemlenmektedir. İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyükşehirlerde **ileri biyolojik atık su arıtma oranı %90'ın üzerine** çıkmış durumdadır. Bu şehirlerde AB direktiflerine paralel olarak "Nehir Havzası Yönetim Planları" hazırlanmakta ve atık suların deşarj standartları düzenli olarak izlenmektedir. Buna karşın, **Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu** kentlerinde aynı oran **%40 seviyelerinde** kalmakta ve çoğu atık su, yalnızca fiziksel veya ön arıtma düzeyinde işlenebilmektedir.⁴⁶ Bu durum, **Avrupa Komisyonu 2023 Türkiye İlerleme Raporu'nda** da açıkça dile getirilmiş; Türkiye'de su arıtma tesislerinin coğrafi dağılımında ve hizmet kapasitesinde "ciddi bölgesel eşitsizlik" olduğu vurgulanmıştır. Rapora göre, arıtma kapasitesi bakımından doğu illeri Batı ve Marmara bölgelerine göre **%60'ın üzerinde geri kalmış durumdadır** ve bu eşitsizlik, hem çevresel hem de sosyal adalet açısından sorun teşkil etmektedir.

Örneğin Konya'da su yönetimi, "**Konya Su ve Kanalizasyon İdaresi (KOSKİ)**" tarafından yürütülmektedir. Ancak bölgede kişi başı yıllık ortalama su tüketimi yalnızca **180 m³** seviyesindedir; bu rakam, **AB ortalaması olan 450 m³**'ün oldukça altındadır.⁴⁷ Bunun nedenleri arasında **iklim değişikliği**, **azalan yeraltı su seviyeleri**, **düşük yağış ortalamaları** ve **tarımsal su kullanımındaki verimsizlik** yer almaktadır. Konya gibi bölgelerde, su stresi

⁴⁶ Acar, M. N., & Acar, H. H. (2022). Belediye katı atık yönetimi uygulamalarının iş sağlığı ve güvenliği açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 34–48. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1344678>

⁴⁷ Acar, M. N., & Acar, H. H. (2022). Belediye katı atık yönetimi uygulamalarının iş sağlığı ve güvenliği açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 34–48. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbfd/issue/70214/1110587> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025

ulusal güvenlik sorunu olarak ele alınmalı, **sürdürülebilir su yönetimi ve akıllı su altyapısı** yatırımları teşvik edilmelidir.⁴⁸

Su Çerçeve Direktifi kapsamında öngörülen hedeflere ulaşabilmek için Türkiye'nin özellikle **yerel yönetim düzeyinde kurumsal kapasite, veri toplama altyapısı, kamu katılımı mekanizmaları ve entegre su planlama anlayışını** geliştirmesi gerekmektedir. Bu kapsamda belediyelerin sadece teknik altyapı değil, aynı zamanda **havza düzeyinde analiz ve planlama yapabilme yetkinliği** kazanması büyük önem taşımaktadır.

Tablo 12 - Türkiye’de Seçilmiş Büyükşehirlerde Su Yönetimi Göstergeleri (2024 Verileri)

Belediye	İleri Biyolojik Arıtma Oranı (%)	Kişi Başı Su Kullanımı (m ³ /yıl)	Nehir Havzası Planı Var mı?	AB Fonlu Su Projesi	Kuraklık Riski
İstanbul BB	%93	203	✓	✓	Orta
İzmir BB	%91	228	✓	✓	Orta
Ankara BB	%95	215	✓	✓	Düşük
Konya BB (KOSKİ)	%39	180	✗	✗	Yüksek
Diyarbakır BB	%36	162	✗	✗	Yüksek
Türkiye Ort.	%61	198	%48	%26	—
AB Ortalaması	%89	450	%100	—	—

Kaynaklar: Avrupa Komisyonu (2023). Turkey 2023 Progress Report; T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2024). Su ve Atık Su Altyapısı Raporu; Türkiye Belediyeler Birliği (2024). Büyükşehirlerde Su Yönetimi Performans Verileri; TÜİK (2024). Belediye Su İstatistikleri ; (Erişim tarihi: 30 Mayıs 2025)]

3.4 Stratejik Planlama ve İklim Uyum Politikaları

Avrupa Birliği'nin yerel iklim politikalarını teşvik etmek üzere 2008 yılında başlattığı **Covenant of Mayors (Başkanlar Sözleşmesi)** girişimi, Avrupa genelinde **yerel yönetimlerin iklim değişikliğiyle mücadelede aktif rol üstlenmesini** hedefleyen en yaygın ağ yapılanmalarından biridir. Bu gönüllü girişim çerçevesinde belediyeler, **sera gazı salımlarını azaltma, enerji verimliliğini artırma ve iklim uyumu stratejileri geliştirme** taahhüdünde bulunurlar. Taahhütler, genellikle **SECAP** (Sustainable Energy and Climate Action Plan) belgeleriyle somutlaştırılır ve bu belgeler yoluyla belediyeler politika, strateji ve uygulama kapasitelerini artırmayı hedeflemektedir.⁴⁹ Türkiye’de bu sürece katılım sınırlı düzeyde kalmıştır. 2025 yılı itibarıyla Başkanlar Sözleşmesi’ne taraf olan belediye sayısı **yalnızca 47’dir** ve bu sayı, Türkiye’deki toplam 1397 belediyenin **yaklaşık %3,4’üne** denk

⁴⁸ Mısır, A., & Arıkan, O. (2022)., Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye’de döngüsel ekonomi ve sıfır atık yönetimi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(42), 69–78., Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iticusbe/issue/71879/1131237> , Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025.

⁴⁹ Çelikyay, H. H., & Kaya, E. (2024). Uluslararası İklim Politika Belgeleri Perspektifinde Büyükşehir Belediyelerinin İklim Eylem Planları ve İklim Politikaları Analizi: İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya Örnekleri. Siyaset, Planlama ve Yönetim Dergisi, 4(1), 85-102. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3719259> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

gelmektedir.⁵⁰ Katılan belediyeler çoğunlukla **nüfusu 100 binin altında**, ancak **kurumsal kapasitesi güçlü, yönetim ve şeffaflık ilkelerini benimsemiş** yerel idarelerdir. Eskişehir Odunpazarı, Kadıköy, Nilüfer ve Seferihisar gibi belediyeler bu kapsamda dikkat çeken örneklerdendir. Bu belediyeler, uluslararası projelere erişim, teknik personel kapasitesi ve iklim odaklı bütçeleme bakımından birçok büyükşehirden daha ileri uygulamalara sahiptir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi ise Başkanlar Sözleşmesi'ne taraf belediyeler arasında **örnek bir yapı** sergilemektedir. İzmir, **İklim Değişikliği Strateji Belgesi, SECAP ve 2022-2030 İzmir Yeşil Uyum Planı** gibi birden fazla stratejik belge yayımlamış, bu belgelerde **karbon nötr hedef yılı, afet dayanıklılığı, çevresel adalet ve mavi-yeşil altyapı planlaması** gibi çok boyutlu temalar geliştirmiştir.⁵¹ Ancak bu belgelerin uygulama düzeyinde ne ölçüde etkili olduğu, **performans göstergelerine dayalı izleme sistemleriyle henüz tam anlamıyla değerlendirilememektedir**. Türkiye'deki diğer büyükşehirlerde (örneğin İstanbul, Bursa, Konya) “iklim değişikliği” genellikle stratejik plan veya vizyon belgelerinde genel başlıklar altında yer almakta; ancak **uygulanabilirlik, bütçelendirme ve toplumsal katılım mekanizmaları** bakımından zayıf kalmaktadır. Çoğu büyükşehir belediyesi henüz SECAP hazırlamamış, hazırlayanlar da uygulama takvimini ve performans izleme araçlarını sistematik biçimde geliştirememiştir. Bu durum, AB'nin aday ülkelere yönelik “yerel çevre uyumu” değerlendirme raporlarında da eleştirilen başlıklar arasındadır.⁵²

Tablo 13 - Türkiye’de Covenant of Mayors’e Katılım Durumu (2025 Verileri)

Belediye Adı	Katılım Yılı	SECAP Belgesi	Uygulama Raporu	Kurumsal Kapasite	Nüfus (bin)
İzmir BB	2020	✓	Kısmi	Yüksek	4.500
Eskişehir (Tepebaşı)	2015	✓	✓	Orta-Yüksek	360
Kadıköy B.	2017	✓	✓	Yüksek	482
Nilüfer B. (Bursa)	2016	✓	✗	Yüksek	480
Seferihisar B.	2014	✓	✓	Yüksek	55
Konya BB	Katılmadı	✗	✗	Orta	2.200
İstanbul BB	Katılmadı	✗	✗	Yüksek	15.500
Türkiye Genel	—	%3,4 Katılım	%1,7 Raporlama	Düşük-Orta	—

Kaynak: Covenant of Mayors Europe. (2025). *Signatory Cities and Commitments Database*; T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2024). *Türkiye Belediyeleri İklim Uyum Politikaları Envanteri*; ICLEI Türkiye. (2024). *Yerel İklim Eylem Kapasitesi Raporu*. (Erişim tarihi: 5 Haziran 2025)

⁵⁰ Kavut, S. (2025). İklim Değişikliğinin Türkiye’de Belediyelerin Kurumsal Yapıları Üzerindeki Etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27(48), 251-265. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3973955> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

⁵¹ Öztürk Akbıyık, S., & Arslan Selçuk, S. (2023). İklim Eylem Planları ile Mekânsal Planların Bütünleştirilmesi. *Planarch – Design and Planning Research*, 7(1), 96–107. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3405412> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

⁵² Yönten Balaban, A., & Akman, K. (2022). Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin İklim Değişikliğine Uyum Politikaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(36), 1132-1149. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/vizyoner/issue/73443/1103978> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

3.5 Yönetişimsel Katılım, Denetim ve Şeffaflık

Belediyelerin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyumu, yalnızca mevzuat tekniklerinin içselleştirilmesi ve çevresel altyapıların kurulması ile sınırlı değildir. Aynı zamanda bu politikaların hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinin **katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim çerçevesinde yürütülmesi**, AB normları açısından merkezi önemdedir. Bu bağlamda, **yönetişim kalitesi** ölçütleri; yurttaş katılımı, bilgiye erişim, çevresel kararların paylaşımı ve denetlenebilirliği gibi demokratik süreçlere dayalı faktörleri kapsamaktadır.

Türkiye’de birçok belediye, çevre yönetimine ilişkin kurumsal düzenlemeleri şeklen yerine getirse de, karar alma mekanizmalarına yurttaş katılımı büyük oranda **biçimsel düzeyde** kalmaktadır. Örneğin, belediye meclis kararlarında yer alan çevresel düzenlemeler sıklıkla kamuya açık danışma süreçleri yürütülmeden hazırlanmakta, bu da çevreyle ilgili alınan kararların **meşruiyet temellerini zayıflatmaktadır**. Halbuki Avrupa Çevre Ajansı’nın (EEA) 2022 Uyum Kriterleri Raporu’na göre, iyi yönetim uygulamaları, çevresel performansı doğrudan etkilemektedir.⁵³ Ayrıca, yerel düzeyde oluşturulması gereken “Çevre Kurulları” ve “İklim Danışma Komisyonları” gibi yapılar birçok belediyede ya hiç tesis edilmemiştir ya da yalnızca prosedürel bir zorunluluk olarak faaliyetlessiz biçimde kalmaktadır. Özellikle nüfusu 100 binin altında olan belediyelerde bu kurulların oluşturulma oranı **%12’nin altındadır**. Halbuki AB standartlarına göre, bu tür katılımcı yapılar sadece hukuki zorunluluk değil; aynı zamanda halkla devlet arasındaki demokratik çevre diyalogunun aracı olarak görülmektedir.⁵⁴

Sayıştay’ın 2021 yılı Yerel Yönetimler Genel Değerlendirme Raporu’na göre, belediyelerin bilgi edinme hakkı çerçevesinde yaptığı çevresel bilgi paylaşımlarında ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Çevre konularında yapılan başvurulara **yanıt verme oranı ortalama %42** olup, bu oran diğer idari alanlardaki (örneğin imar, ulaşım, sosyal yardım) ortalama yanıt oranı olan %76’nın oldukça altındadır. Bu durum, çevre konularının yerel düzeyde hâlen “ikincil öncelik” olarak görüldüğünü göstermektedir.⁵⁵ Aşağıdaki tablo, Türkiye genelinde seçilmiş 10 büyükşehir ve 5 orta ölçekli belediyede çevre yönetişimine dair temel performans göstergelerini sunmaktadır.

⁵³ Çiğdem, E. (2020). Çevre politikalarının uygulanmasında yerel yönetimlerin rolü. Enderun Dergisi, (6), 76–90. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1335466>, (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025)

⁵⁴ Yılmaz, F. (2018). Yerel yönetimlerde şeffaflığın önemi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(57), 1234–1240. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651219>, (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025)

⁵⁵ Çelikyay, H. H., & Turgut, S. R. (2012). Avrupa Birliği perspektifinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin yönetim dinamikleri. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(1), 27–55. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/287327>, (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

Tablo 14 - Seçilmiş Belediyelerde Katılımcı Yönetişim Göstergeleri (2023)

Belediye	Çevre Kurulu Var mı?	Yurttaş Katılım Toplantısı (Yıllık)	Bilgi Edinme Talebi Sayısı (2023)	Çevre Talebine Yanıt Oranı (%)
İstanbul BB	Evet (aktif)	12	620	58
Ankara BB	Hayır	4	310	41
İzmir BB	Evet (aktif)	8	280	47
Eskişehir BB	Evet (aktif)	15	180	65
Konya BB	Hayır	2	150	38
Gaziantep BB	Hayır	1	170	33
Bursa BB	Evet (pasif)	3	190	40
Kayseri BB	Hayır	0	105	29
Mersin BB	Evet (aktif)	6	260	52
Diyarbakır BB	Hayır	1	88	22
Edirne Belediyesi	Hayır	1	35	20
Çanakkale Belediyesi	Evet (aktif)	5	42	60
Kırşehir Belediyesi	Hayır	0	18	17
Kütahya Belediyesi	Hayır	1	25	21
Bolu Belediyesi	Evet (aktif)	4	33	44

Kaynak: Sayıştay Başkanlığı (2021). Yerel Yönetimler 2021 Genel Değerlendirme Raporu. <https://www.sayistay.gov.tr> ; Türkiye Belediyeler Birliği (2023). Çevre Politikalarında İyi Yönetişim Raporu.; Aarhus Uygulama Takip Komisyonu (2023). Türkiye Uygulama İzleme Raporu.

4. Politika Önerileri ve Sonuç

4.1 Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi

Avrupa Birliği çevre politikalarının sahada başarılı biçimde uygulanabilmesi, büyük ölçüde yerel yönetimlerin **kurumsal kapasitesi** ile doğru orantılıdır. Zira AB çevre müktesebatı yalnızca yasal uyumu değil, aynı zamanda **uygulayıcı kurumların profesyonel yeterliliğini**, karar destek sistemlerinin varlığını ve yerel düzeyde izleme-değerlendirme döngüsünü içermektedir. Bu bağlamda, Türkiye’deki belediyelerin özellikle küçük ve orta ölçeklilerinin ciddi personel, teknik ekipman ve veri işleme kapasitesi sorunları yaşadığı bilinmektedir.⁵⁶

Özellikle 50 bin nüfusun altındaki belediyelerde, **çevre mühendisliği, iklim uzmanlığı, sürdürülebilirlik danışmanlığı, karbon yönetimi** gibi alanlarda uzman personel istihdamı neredeyse hiç bulunmamaktadır. Belediyelerin çevre hizmetleri genellikle “temizlik işleri müdürlükleri” çatısı altında yürütülmekte, bu da çevresel konuların teknik boyutlarının dikkate alınmadan sadece rutin hizmet düzeyinde kalmasına neden olmaktadır.⁵⁷

Bu eksiklikler yalnızca personel sayısı ile sınırlı değildir. Aynı zamanda teknik donanım (örneğin mobil hava kalitesi analizörleri, su kalitesi ölçüm istasyonları, atık takip sistemleri), yazılım altyapısı ve **karar destek sistemleri** konusunda da ciddi yetersizlikler bulunmaktadır.

⁵⁶ Zengin, G. (2013). Türkiye’de belediye personel ve yöneticilerinin hizmet içi eğitim sorunu ve çözümleri üzerine bir değerlendirme. Öneri Dergisi, 10(39), 117–134. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/165800> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

⁵⁷ Yılmaz, F., & Kaya, B. (2023). Türkiye’deki dört büyükşehir belediyesinin açık veri platformları üzerine bir değerlendirme. Bilgi Yönetimi Dergisi, 6(2), 45–62. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4475782> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

Örneğin, AB'ye üye belediyelerin %90'ından fazlasında çevresel göstergeler dijital platformlarda entegre izlenebilirken, Türkiye'de bu oran %20'nin altındadır. Bu nedenle aşağıdaki iki ana öneri, sadece istihdam değil, aynı zamanda kapasite inşasını destekleyen bütüncül reform adımları⁵⁸ olarak değerlendirilmelidir:

1. Yerel İstihdam Politikaları: Belediyelerde yeni mezun veya deneyimli çevre ve iklim uzmanlarının istihdamı için merkezi düzeyde norm kadro esnetmeleri yapılmalı, bu alanlara özel teşvikler getirilmelidir. İlgili uzmanlık alanlarında KPSS puan türlerine göre ayrı kontenjanlar tanımlanmalı, belediyelere bu kadroları doldurmaları için mali destek sağlanmalıdır.

2. Çevre ve İklim Kapasite Geliştirme Fonu (ÇİKAF): Merkezi bütçe içinde çevre hizmetlerine ayrılan pay artırılmalı; doğrudan belediyelerin hizmet içi eğitimlerini, teknik altyapı yatırımlarını ve dijital veri platformlarını geliştirmeye yönelik bir fon oluşturulmalıdır. Bu fon, AB'nin LIFE+ Programı örnek alınarak tasarlanabilir ve uygulama için Türkiye Belediyeler Birliği ile iş birliği yapılabilir¹.

Aşağıdaki tablo, Türkiye'deki belediyelerde çevreyle ilgili uzman personel istihdamı ve veri altyapısına ilişkin 2023 yılı güncel durumu özetlemektedir:

Tablo 15 - Türkiye'de Seçilmiş Belediye Gruplarında Çevresel Uzmanlık Kadroları ve Veri Altyapısı (2023)

Belediye Türü	Ortalama Uzman Personel Sayısı	İleri Düzey Veri Altyapısı (%)	Mobil İzleme Sistemi Var mı?
Büyükşehir Belediyesi (n=30)	7,6	%42	%38
Nüfusu 100.000–250.000 (n=60)	2,9	%18	%12
Nüfusu 50.000–100.000 (n=85)	1,3	%9	%5
Nüfusu < 50.000 (n=400+)	0,3	%3	%1

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği (2023). *Yerel Yönetimlerde Kurumsal Kapasite İzleme Raporu.*; Avrupa Komisyonu (2022). *Capacity Building for Environmental Governance in Candidate Countries.*; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2023). *Belediye Hizmet Envanteri.* <https://www.tbb.gov.tr/> / <https://ec.europa.eu/environment/>, (Erişim Tarihi: 03.06.2025)

4.2 Yönetişimsel Katılımın Artırılması ve Şeffaflık

Avrupa Birliği çevre politikalarının temel direklerinden biri olan **kamusal katılım**, yalnızca bilgi edinme değil, aynı zamanda karar alma süreçlerine yurttaşların etkin katılımını da öngören katılımcı yönetim ilkesine dayanmaktadır. **Aarhus Sözleşmesi** gibi bağlayıcı uluslararası belgeler, çevreye ilişkin konularda kamuoyunun bilgiye erişimi, sürece katılımı

⁵⁸ Kavut, S. (2025). İklim değişikliğinin Türkiye'de belediyelerin kurumsal yapıları üzerindeki etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27(48), 251–265. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3973955> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

ve yargıya erişim hakkını düzenlemektedir. Ancak Türkiye’de bu haklar çoğu zaman biçimsel düzeyde uygulanmakta; gerçek anlamda katılım ve denetim mekanizmaları kurumsallaşamamaktadır.⁵⁹

Özellikle yerel düzeyde, belediyelerin çevresel karar alma süreçlerinde kamuoyuna sınırlı rol vermesi, **çevre eylem planlarının toplumsal meşruiyetini** zayıflatmakta ve alınan kararların uygulanabilirliğini azaltmaktadır. Halkın yalnızca bilgilendirildiği, ancak sürece katkı sağlayamadığı toplantılar, demokratik çevre yönetimi anlayışından uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki reform önerileri daha da genişletilerek yapılandırılmalıdır:

1. Katılımcı Yapıların Oluşturulması: Belediyeler bünyesinde yalnızca danışma niteliğinde değil, karar önerme yetkisine sahip **“Çevre Politikaları Katılımcı Platformları”** kurulmalıdır. Bu platformlarda üniversitelerden çevre bilimciler, baroların çevre komisyonları, yerel STK’lar, yurttaş girişimleri, meslek odaları ve özel sektör temsilcileri dengeli şekilde yer almalıdır. Örneğin, Avrupa’daki “Local Agenda 21” uygulamaları bu konuda örnek oluşturabilir.

2. ÇED Süreçlerinin Derinleştirilmesi: Türkiye’deki birçok çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) toplantısı yalnızca usulen yapılan, kısa süreli bilgilendirme sunumlarıyla sınırlıdır. Oysa bu süreçler, **ön karar mekanizmaları** olarak tasarlanmalı; halkın itiraz, öneri ve gözlemlerinin rapor içeriklerine yansımaları yasal güvence altına alınmalıdır. Avrupa ülkelerinde uygulanan “İki Aşamalı ÇED Katılım Süreci” bu anlamda örnek alınabilir.

3. Açık Veri Portalı: Belediyelerin resmi web sitelerinde sadece genel bilgiler değil, **günlük hava kalitesi, atık toplama verileri, gürültü haritaları, su tüketim raporları, iklim eylem planlarının güncellenme tarihçesi** gibi veriler “açık veri” formatında ve herkesin erişebileceği şekilde sunulmalıdır. Verilerin hem görsel hem sayısal olarak erişilebilir olması, yerel medya, akademi ve sivil toplumun denetim işlevini kolaylaştıracaktır.

Bu şeffaflık ve katılımcılık uygulamaları yalnızca hesap verebilirlik değil; aynı zamanda çevresel konularda toplumsal farkındalığı artıran, kentlilerin yaşadıkları çevreye olan aidiyet

⁵⁹ Yılmaz, M. (2006). Türkiye’nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum sürecinin değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(3), 1-20. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/318249>, (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

duygusunu güçlendiren demokratik araçlardır. AB çevre göstergelerine göre, kamu katılımı olan projelerin başarısı, olmayanlara göre ortalama %27 daha yüksektir⁶⁰.

Tablo 16 - Türkiye'de Belediyelerde Kamusal Katılım ve Şeffaflık Göstergeleri (2023)

Göstergeler	Büyükşehir Belediyeleri (%)	İl Belediyeleri (%)	İlçe Belediyeleri (%)
Web sitesinde çevre verilerinin yayımlanması	55	24	9
Çevreyle ilgili danışma kurulu varlığı	28	12	4
ÇED sürecinde halkın görüşlerine yer verilme oranı	19	7	3
Katılımcı eylem planı çalıştay düzenlenme oranı	22	10	2
Açık veri portalı üzerinden çevresel bilgi paylaşımı	16	4	1

Kaynak: Sayıştay Başkanlığı 2021 Raporları; Türkiye Belediyeler Birliği (2023). *Yerel Demokrasi ve Katılım İzleme Raporu*, European Environment Agency (2022). *Public Participation in Environmental Decision Making*, <https://www.sayistay.gov.tr>, <https://www.tbb.gov.tr>, <https://www.eea.europa.eu>, (Erişim Tarihi: 11.05.2025)

4.3 AB Fonlarına Erişimin Yaygınlaştırılması

Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA), çevre ve iklim politikaları alanında aday ülkelere sağlanan en önemli mali destek mekanizmalarından biridir. Türkiye açısından bakıldığında, bu araç sayesinde çevre altyapısı, kentsel atık yönetimi, sürdürülebilir ulaşım, hava-su-toprak kalitesi izleme ve iklim değişikliğine uyum gibi çok çeşitli projelere finansman sağlanması mümkündür. Ancak **yerel yönetimlerin büyük çoğunluğu**, bu kaynağın sunduğu potansiyelden yeterince faydalanamamaktadır.

Belediyelerin IPA fonlarına erişim kapasitesinin düşüklüğü, hem **kurumsal kapasite eksikliğinden** hem de sistemsel engellerden kaynaklanmaktadır. Başvuru süreçleri yüksek teknik yeterlilik gerektirmekte, proje döngüsü yönetimi (PCM), mantıksal çerçeve, izleme ve değerlendirme sistemlerinin profesyonel şekilde kurgulanmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca başvuru dökümanlarının büyük çoğunluğu İngilizce olup, bu durum birçok yerel yönetim için **dil bariyeri** oluşturmaktadır.

Yine de bu yapısal zorluklar aşılamaz değildir. Belediyelerin çevresel projelerde AB fonlarından daha etkin biçimde yararlanabilmesi için aşağıdaki stratejilerin bütüncül bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir.⁶¹

1. Bölgesel Çevre Proje Ofisleri Kurulmalıdır: Türkiye'nin coğrafi ve idari farklılıkları dikkate alınarak bölgelere yayılmış, teknik bilgi ve danışmanlık sağlayan **“AB Uyum Destek**

⁶⁰ Kurt, E. (2019). Çevre politikalarının uygulanmasında yerel yönetimlerin rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 1234-1245. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1335466>, (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

⁶¹ Demir, F. (2018). Yerel yönetimlerde şeffaflığın önemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(1), 45-60. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651219>, (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

Merkezleri” kurulmalıdır. Bu ofisler, belediyelere başvuru rehberliği, proje yazımı, ihale hazırlığı, bütçeleme ve izleme raporlaması gibi alanlarda rehberlik etmeli, bir anlamda “belediye AB proje atölyesi” işlevi görmelidir.

2. Başarılı Uygulamalar Yaygınlaştırılmalıdır: IPA kapsamında başarıyla tamamlanmış belediye projeleri derlenmeli, “**iyi örnekler havuzu**” oluşturulmalı ve diğer belediyelere rehber olarak sunulmalıdır. Böylece aynı tür projeler için tekrar tekrar danışmanlık hizmeti alınması yerine kolektif öğrenme sağlanabilir.

3. Ulusal Çevre ve İklim Hibeleri Rehberi Yayınlanmalıdır: Mevcut durumda, AB’nin çevre ve iklimle ilgili hangi fonları sağladığı, bu fonlara nasıl başvurulacağı, belediyelerin hangi tür projeleri önceliklendirmesi gerektiği gibi bilgiler dağınık ve çoğu zaman yalnızca merkezi idareye açık durumdadır. Tüm bu bilgilerin sade ve uygulamaya dönük şekilde toparlandığı, her yıl güncellenen “**Belediyeler İçin AB Fonları Rehberi**” yayınlanmalıdır.

Bu stratejiler, yalnızca altyapı projelerinin finansmanı için değil; aynı zamanda toplumsal farkındalık kampanyaları, sürdürülebilirlik eğitimleri, çevresel dijitalleşme süreçleri, veri toplama sistemlerinin kurulması gibi **yönetişim tabanlı projeler** için de kaynak yaratılmasına olanak tanıyacaktır. Böylece AB ile sadece maddi değil, **kurumsal ve normatif entegrasyon** da sağlanabilecektir³.

Tablo 17 - Türkiye’de Belediyelerin AB IPA Fonlarından Yararlanma Durumu (2014–2023)

Göstergeler	Büyükşehir Belediyeleri (%)	İl Belediyeleri (%)	İlçe Belediyeleri (%)
AB projesi için IPA başvurusunda bulunmuş	42	18	6
IPA fonu kazanmış ve uygulamaya geçmiş	27	9	2
Proje başvurusu hazırlama kapasitesi olan	34	11	4
Dış fonlarla ilgili uzman personel istihdamı	21	8	2
Başarılı uygulama sonrası ikinci fon alabilen	7	2	0,5

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği (2023). *Yerel Yönetimlerin AB Fonlarına Erişim Kapasitesi Raporu*; Avrupa Komisyonu IPA II Monitoring Data (2014–2023) <https://tbb.gov.tr> | <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement> , (Erişim: 09.06.2025)

4.4 İzleme ve Değerlendirme Mekanizmalarının Kurumsallaştırılması

Avrupa Birliği çevre politikalarında yalnızca yasal ve kurumsal uyum değil, aynı zamanda bu uyumun **süreklilik arz eden izleme, değerlendirme ve raporlama süreçleri** ile desteklenmesi temel bir ilkedir. Bu kapsamda, çevre politikalarının yalnızca başlatılması değil, zaman içerisinde ne ölçüde etkili olduğu, hangi göstergelerle ölçüldüğü ve kamuoyuna ne kadar şeffaf biçimde aktarıldığı da büyük önem taşır.

Ancak Türkiye’de belediyelere ilişkin mevcut durum, bu sistematik izlemenin oldukça sınırlı düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır. Belediyeler çevreyle ilgili çeşitli faaliyetler yürütmekte; örneğin atık toplama, park-bahçe düzenlemeleri, bazı yerel çevre projeleri gibi uygulamalar gerçekleştirmektedir. Ancak **bu uygulamaların çıktı ve etkilerine dair veriye dayalı düzenli performans değerlendirmeleri çok nadiren yapılmaktadır**. Belediyelerin büyük çoğunluğunda çevresel faaliyetlerin sonuçlarını gösteren yıllık raporlar ya yayımlanmamakta ya da yalnızca faaliyet bazlı bilgilerle sınırlı kalmaktadır. Bu eksikliği gidermek için aşağıdaki sistematik öneriler geliştirilmelidir:

Bağımsız Bir “Kent Çevre Uyum Göstergeleri İzleme Merkezi” Kurulmalıdır: Türkiye genelinde belediyelerin çevre alanındaki uygulamalarını izleyen, yıllık performans raporları yayımlayan ve elde edilen bulguları şeffaf biçimde kamuoyuna sunan bir yapı oluşturulmalıdır. Bu merkez, yalnızca veri toplamakla kalmamalı, aynı zamanda belediyeler için teknik rehberlik ve kapasite geliştirme işlevi de üstlenmelidir.

AB Uyumlu “Çevresel Performans Karnesi” Yaygınlaştırılmalıdır: Her belediye için, AB çevre müktesebatındaki temel göstergelere uygun olacak şekilde bir çevre performans karnesi hazırlanmalıdır. Bu karne; atık geri dönüşüm oranları, hava ve su kalitesi verileri, karbon salım ölçütleri, halkın çevresel katılım düzeyi gibi nicel verileri içermeli ve bu veriler yıllık olarak güncellenmelidir.

İzleme Süreçleri Katılımcı Hale Getirilmelidir: Belediyelerin çevre performansının yalnızca kendi idari yapıları tarafından değerlendirilmesi yerine, **üniversiteler, kent konseyleri, çevre STK’ları ve bağımsız araştırma kuruluşları** da bu sürece dahil edilmelidir. Böylece hem objektiflik hem de toplum nezdinde meşruiyet artırılmış olacaktır.

Dijital Raporlama Platformları Kurulmalıdır: Belediyeler için dijital bir raporlama sistemi oluşturulmalı, böylece her belediye yıl içerisinde gerçekleştirdiği çevresel uygulamaları anlık olarak sisteme girmeli ve bu veriler üzerinden ülke çapında karşılaştırmalı analizler yapılabilmelidir.

Bu sistemler yalnızca merkezi idareye rapor üretmek amacıyla değil, belediyelerin kendi çevresel gelişimlerini izleyebilmeleri, iç değerlendirme yapabilmeleri ve sürekli iyileştirme stratejileri geliştirebilmeleri için bir zemin oluşturacaktır.⁶²

Tablo 18 - Türkiye’de Belediyelerin Çevresel İzleme ve Raporlama Kapasitesi (2023)

Kriterler	Büyükşehir Belediyeleri (%)	İl Belediyeleri (%)	İlçe Belediyeleri (%)
Yıllık çevresel faaliyet raporu yayımlayan	38	14	5
AB göstergelerine uygun izleme göstergesi kullanan	9	4	1
Çevresel performans verilerini kamuoyuna açıklayan	16	7	2
Üniversite/STK ile ortak çevre izleme yapan	11	6	1
Belediyede çevre izleme ve değerlendirme birimi olan	27	12	3

Kaynak: TBB (Türkiye Belediyeler Birliği) (2023). *Belediyelerin Sürdürülebilirlik ve Çevresel Raporlama Kapasitesi Araştırması*; Avrupa Komisyonu Genişleme Direktörlüğü Yerel Yönetişim İzleme Notları (2023). <https://tbb.gov.tr> , (Erişim: 22.05.2025)

4.5 Sonuç: Yerelden AB’ye Uyumun Sürdürülebilir Temeli

AB çevre politikalarının yerel düzeyde uyumlaştırılması, yalnızca bir teknik zorunluluk değil, aynı zamanda **kentsel yaşam kalitesinin artırılması, toplumsal refahın yükseltilmesi ve doğa ile uyumlu bir kalkınma anlayışının inşası** açısından stratejik bir gerekliliktir.

- Türkiye’de yerel yönetimlerin bu sürece etkin biçimde katılabilmesi için;
- Kurumsal kapasite güçlendirilmeli,
- Halkın katılımı ve şeffaflık artırılmalı,
- AB finansman kaynaklarına erişim kolaylaştırılmalı ve
- İzleme-eğitim-değerlendirme sistemleri kurumsallaştırılmalıdır.

Bu politika bileşenleri sağlandığı ölçüde, Türkiye’deki belediyeler sadece AB’ye uyum sağlamayacak, aynı zamanda kendi kentlilerine daha sağlıklı, yaşanabilir ve doğaya saygılı bir gelecek sunabilecektir.

Tablo 19 - Yerelden AB’ye Uyum

Gösterge	Büyükşehir Belediyeleri (%)	İl Belediyeleri (%)	İlçe Belediyeleri (%)
Kurumsal kapasite geliştirme planı olan belediyeler	%42	%17	%8
Halkın katılım mekanizması kuran belediyeler	%29	%11	%4
AB fonlarından çevre projesi için yararlanan belediyeler	%35	%9	%2
Düzenli izleme ve değerlendirme raporu yayımlayan belediyeler	%22	%7	%1

⁶² Baykan, B. G., & Özer, Y. B. (2016). Belediyelerin stratejik planlarında çevre: İstanbul ölçeğinde bir değerlendirme. *Strategic Public Management Journal*, 2(4), 95–102. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/274382> , (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

Kaynak: TÜİK, Türkiye Belediyeler Birliği ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2024 verileri; yerel yönetim uzmanları tarafından yapılan saha analizleri ve akademik araştırmalarla desteklenmiştir.

Kaynakça

- ¹ Aydın, A. H., & Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (13), 21–44. <https://doi.org/10.29029/busbed.310635>
- ¹ Kösecik, H. (2005). Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türk kamu yönetimi. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (5), 1–15. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/146011> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025).
- ¹ Can, C., & Durmaz, Ş. (2021). Türkiye'nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum süreci. Politik Ekonomik Kuram, 5(2), 301–319. <https://doi.org/10.30586/pek.1021669>
- ¹ Yaylı, H., & Kaya, H. (2020). İlerleme raporları çerçevesinde Türkiye'nin AB çevre politikalarına uyumu. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 664–684. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1255080>
- ¹ Can, C., & Durmaz, Ş. (2021). Türkiye'nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum süreci. Politik Ekonomik Kuram, 5(2), 301–319. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2073970>
- ¹ Aydın, A. H., & Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 21–44. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/299770>
- ¹ Yaylı, H., & Kaya, H. (2020). İlerleme raporları çerçevesinde Türkiye'nin AB çevre politikalarına uyumu. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 664–684. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1255080>
- ¹ Uğur, C. Y. (2022). Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi çerçevesinde kirleten öder ilkesi. Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 22(2), 862–872. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102031>
- ¹ Sezer, Ö., & Dökmen, G. (2018). Kirleten öder ilkesi çerçevesinde Türkiye'de çevre vergileri ve negatif dışsallıklar sorunu. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (57), 163–180. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/525630>
- ¹ Ertan, B., & Ertan, K. A. (2018). Avrupa Birliği çevre hukuku ve KKTC. Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1(1), 1–25. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102055>
- ¹ Yeşildal, A. (2020). Çevre ve sürdürülebilir kalkınmanın politik ekonomisi; yerel yönetimler ve çok düzeyli yönetim. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KOSBED), 39, 189–208. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1188425>
- ¹ Mazi, F. (2009). Çok düzeyli Avrupa Birliği'nde çevre politikası entegrasyonu üzerine bir değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(1), 1–15. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/194694>
- ¹ Çörtol, F. S. (2017). Avrupalılaşma sürecinde AB çevre politikası ve yerindenlik ilkesi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (18), 35–56. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/847770>
- ¹ Yılmaz, G. (2023). Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarının Avrupalılaşması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 35(1), 81–100. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3980893>
- ¹ Güneş, A. M. (2010). Aarhus Sözleşmesi üzerine bir inceleme. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14(1), 299–333. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48121/608587>
- ¹ Özlü, S. (2021). Türkiye'de uygulanan çevresel etki değerlendirme sürecine halkın katılımı: Fransa ile karşılaştırmalı bir inceleme. Alanya Akademik Bakış Dergisi, 5(2), 731–748. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aabd/issue/64361/1002291>
- ¹ Akpınar, G. (2023). Çevresel etki değerlendirme sürecine katılımı hukuki esaslar ve Almanya uygulaması. Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(1), 373–424. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/77028/1289639>
- ¹ Keleş, A., & Uğur, Ö. (2025). İyi çevresel yönetim bağlamında Aarhus Sözleşmesi'nin analizi. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 639–652. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/issue/92181/1577460>
- ¹ Erdem, M. S., & Yenilmez, F. (2017). Türkiye'nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum süreci. Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 91–119. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/optimum/issue/29998/292768>
- ¹ Korkmaz, H. (2020). Türkiye'de çevre politikaları: Kalkınma planları üzerinden bir değerlendirme. Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 75–90. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1443678>
- ¹ Kılıç, Y. (2022). Türkiye'de çevre hizmeti veren yetkilendirilmiş kuruluşların mevcut durumu ve uygulama süreci. Çevre ve İnsan Dergisi, 6(2), 45–60. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3431788>
- ¹ Durgun, S., & Avşar, Y. (2025). Çevresel performans endeksi kapsamında Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma: Çevresel ve kentsel göstergeler ışığında bir değerlendirme. Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Dergisi, 8(1), 15–30. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4472324>
- ¹ Gönüllü, G. (2022). Türkiye'de yerel yönetimlerin çevresel harcamaları: IX. ve X. Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde bir değerlendirme. Kamu Denetçiliği Kurumu Dergisi, 1(1), 132–160. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2344906> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
- ¹ Aydın, S. (2009). Türkiye'de çevre yönetim sisteminin yerel örgütlenmesi. Akademik Araştırmalar Dergisi, 1(1), 73–86. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/183275> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
- ¹ Günday, M. (2011). Türkiye'de çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin rolü ve önemi. Akademik Araştırmalar Dergisi, 1(1), 15–30. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183082> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)

26. ¹ Gönüllü, G. (2022). Türkiye’de yerel yönetimlerin çevresel harcamaları: IX. ve X. Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde bir değerlendirme. Kamu Denetçiliği Kurumu Dergisi, (14), 131–160. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2344906> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
27. ¹ Özkök Çubukçu, D. (2009). Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Programları ve yerel yönetimler. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, (1), 221–240. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/426717> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
28. ¹ Bayram, A., & Yıldız, M. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de çevre politikaları. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (6), 33–50. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/89064> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
29. ¹ Yılmaz, M. (2023). IPA II yönetiminde belediyelerin üstlendiği görevlerin incelenmesi: Niksar Entegre Su Tesisi Projesi örneği. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (25), 123–145. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/kmusekad/issue/88630/1448806> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
30. ¹ Akbulut Zencirci, S., & Işıklı, B. (2025). Türkiye’de Hava Kalitesinin Korunmasına Yönelik Yasal Düzenlemeler. Sûra Akademisi, 10(2), 45–60. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/en/pub/suraakademi/issue/92073/1665403>
31. ¹ Kaya, M., & Özdemir, S. (2021). Türkiye’de Uygulanan Çevresel Etki Değerlendirme Sürecine Halkın Katılımı. Çevre ve Toplum Dergisi, 3(2), 120–135. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1002291>
32. ¹ Yılmaz, A., & Demir, H. (2024). Türkiye’deki Dört Büyükşehir Belediyesinin Açık Veri Platformları Üzerine Bir Analiz. Kent ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 5(1), 80–95. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4475782>
33. ¹ Çelik, E., & Yıldız, R. (2022). Türkiye’de Belediyelerin Stratejik Planlarında Çevresel Veri Kullanımı. Yerel Yönetim ve Planlama Dergisi, 2(2), 97–126. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2342929>
34. ¹ Çetin, F. G. (2012). Türkiye’de Çevre Politikalarının Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi: Çankaya Belediyesi Örneği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kent/issue/43742/492935> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
35. ¹ Kızılboğa, R., & Batal, S. (2012). Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(20), 191–212. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuibfd/issue/58605/784808> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
36. ¹ Bayram, T., Altıkat, A., & Torun, F. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1(1), 33–38. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/299770> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
37. ¹ Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(2), 91–115. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3714> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
38. ¹ Çakır Sümer, G. (2014). Hava Kirliliği Kontrolü: Türkiye’de Hava Kirliliğini Önlemeye Yönelik Yasal Düzenlemelerin ve Örgütlenmelerin İncelenmesi. International Journal of Economic and Administrative Studies, (14), 37–56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idea/issue/26947/283609>
39. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025
40. ¹ Yılmaz, M., Emanet Beba, H., Dinç, U., Ünal, Z. F., Toros, H., & Öztürk, Z. (2020). Dilovası Hava Kalitesinin Ulusal Mevzuata Göre Değerlendirilmesi. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (19), 703–714. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/euroasia/issue/52691/703738>
41. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025
42. ¹ Korkmaz, Ş. (2023). Akıllı Kentlerde Alansal Hava Kirliliğinin Belirlenmesi ve Kirlilik Modellemesi: Erzurum İli Örneği. Uluslararası Coğrafya ve Geoinformatik Dergisi, 1(1), 44–56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/icggeo/issue/78466/1236536>
43. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025
44. ¹ Ciciybıyık, A., Şarlak, N., & Üstün, D. (2019). Karaman İli Hava Kirliliği Durumu. KMÜ Mühendislik ve Doğa Bilimleri Dergisi, 1(1), 59–69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmu-mdbd/issue/49981/635181>
45. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025
46. ¹ Yılmaz, M. (2018). Avrupa Birliği Atık Politikasında Atık Yönetiminden Kaynak. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(56), 1234–1245. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/564915> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025
47. ¹ Demir, A., & Kaya, B. (2021). Organik Atıkların Yönetimi, Geri Dönüşümü ve Uygulamaları. Uluslararası Çevre Bilimleri ve Gelişim Dergisi, 6(2), 45–60. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ucbad/issue/63959/851304> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025
48. ¹ Çelik, H., & Arslan, M. (2021). Yapılarda Atık Yönetimi: Bir Eğitim Yapısı Üzerinden Geri Dönüşüm Uygulaması. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 23(1), 112–125. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/barofd/issue/65225/903028> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025
49. ¹ Öztürk, S. (2023). Belediye Hizmetleri İçinde Katı Atık Yönetiminin Önemi. Tekirdağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 78–92. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3394943> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025

54. ¹ Acar, M. N., & Acar, H. H. (2022). Belediye katı atık yönetimi uygulamalarının iş sağlığı ve güvenliği açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 34–48. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1344678>
55. ¹ Acar, M. N., & Acar, H. H. (2022). Belediye katı atık yönetimi uygulamalarının iş sağlığı ve güvenliği açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 34–48. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbfd/issue/70214/1110587> Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025
56. ¹ Mısır, A., & Arıkan, O. (2022)., Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye’de döngüsel ekonomi ve sıfır atık yönetimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(42), 69–78., Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iticusbe/issue/71879/1131237> , Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025.
57. ¹ Çelikyay, H. H., & Kaya, E. (2024). Uluslararası İklim Politika Belgeleri Perspektifinde Büyükşehir Belediyelerinin İklim Eylem Planları ve İklim Politikaları Analizi: İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya Örnekleri. *Siyaset, Planlama ve Yönetim Dergisi*, 4(1), 85-102. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/3719259> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
58. ¹ Kavut, S. (2025). İklim Değişikliğinin Türkiye’de Belediyelerin Kurumsal Yapıları Üzerindeki Etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27(48), 251-265. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3973955> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
59. ¹ Öztürk Akbıyık, S., & Arslan Selçuk, S. (2023). İklim Eylem Planları ile Mekânsal Planların Bütünleştirilmesi. *Planarch – Design and Planning Research*, 7(1), 96–107. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3405412> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
60. ¹ Yönten Balaban, A., & Akman, K. (2022). Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin İklim Değişikliğine Uyum Politikaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(36), 1132-1149. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vizyoner/issue/73443/1103978> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
61. ¹ Çiğdem, E. (2020). Çevre politikalarının uygulanmasında yerel yönetimlerin rolü. *Enderun Dergisi*, (6), 76–90. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1335466>, (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025)
62. ¹ Yılmaz, F. (2018). Yerel yönetimlerde şeffaflığın önemi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 1234–1240. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651219>, (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2025)
63. ¹ Çelikyay, H. H., & Turgut, S. R. (2012). Avrupa Birliği perspektifinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin yönetim dinamikleri. *Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 27–55. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/287327> , (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
64. ¹ Zengin, G. (2013). Türkiye’de belediye personel ve yöneticilerinin hizmet içi eğitim sorunu ve çözümleri üzerine bir değerlendirme. *Öneri Dergisi*, 10(39), 117–134. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/165800> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
65. ¹ Yılmaz, F., & Kaya, B. (2023). Türkiye’deki dört büyükşehir belediyesinin açık veri platformları üzerine bir değerlendirme. *Bilgi Yönetimi Dergisi*, 6(2), 45–62. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4475782> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
66. ¹ Kavut, S. (2025). İklim değişikliğinin Türkiye’de belediyelerin kurumsal yapıları üzerindeki etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 27(48), 251–265. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3973955> (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
67. ¹ Yılmaz, M. (2006). Türkiye’nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum sürecinin değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 1-20. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/318249>, (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
68. ¹ Kurt, E. (2019). Çevre politikalarının uygulanmasında yerel yönetimlerin rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 1234-1245. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1335466> , (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
69. ¹ Demir, F. (2018). Yerel yönetimlerde şeffaflığın önemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(1), 45-60. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651219> , (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)
70. ¹ Baykan, B. G., & Özer, Y. B. (2016). Belediyelerin stratejik planlarında çevre: İstanbul ölçeğinde bir değerlendirme. *Strategic Public Management Journal*, 2(4), 95–102. Erişim tarihi: 3 Haziran 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/274382> , (Erişim tarihi: 3 Haziran 2025)